

Arkhaia Anatolika
Anadolu Arkeolojisi Araştırmaları Dergisi
The Journal of Anatolian Archaeological Studies
Volume 2 (2019)

**Letoon Teras Duvarı Kazılarında Ele Geçen Doğu
Sigillataaları ile Lykia Bölgesi Kırmızı Astarlı Seramikler**
*Eastern Sigillatas and Lycia Region Red Slip Wares recovered
from the Letoon Terrace Wall Excavations*

Banu ÖZDİLEK

Geliş Tarihi: 25.02.2019 | Kabul Tarihi: 02.05.2019 | Online Yayın Tarihi: 29.05.2019

Makale Künyesi: B. Özdilek, "Letoon Teras Duvarı Kazılarında Ele Geçen Doğu Sigillataaları ile Lykia Bölgesi Kırmızı Astarlı Seramikler", *Arkhaia Anatolika* 2 (2019), 52-83
DOI: 10.32949/Arkhaia.2019.8

Arkhaia Anatolika, Anadolu Arkeolojisi Araştırmaları Dergisi "Açık Erişimli" (Open Access) bir dergidir. Kullanıcılar, dergide yayınlanan makalelerin tamamını tam metin olarak okuyabilir, indirebilir, makalelerin çıktısını alabilir ve kaynak göstermek suretiyle bilimsel çalışmalarında bu makalelerden faydalanabilir. Bunun için yayıncıdan ve yazar(lar)dan izin almasına gerek yoktur.

Dergide yayınlanan makalelerin bilimsel ve hukuki sorumluluğu tamamen yazar(lar)ına aittir.

Arkhaia Anatolika, The Journal of Anatolian Archaeological Studies follows Open Access as a publishing model. This model provides immediate, worldwide, barrier-free access to the full text of research articles without requiring a subscription to the articles published in this journal. Published material is freely available to all interested online readers.

The scientific and legal propriety of the articles published in the journal belongs exclusively to the author(s)

Arkhaia Anatolika

arkhaiaanatolika.org
Arkhaia Anatolika 2 (2019) 52-83
DOI: 10.32949/Arkhaia.2019.8

Letoon Teras Duvarı Kazılarında Ele Geçen Doğu *Sigillata*ları ile Lykia Bölgesi Kırmızı Astarlı Seramikler

Eastern Sigillatas and Lycia Region Red Slip Wares recovered from the Letoon Terrace Wall Excavations

Banu ÖZDİLEK*

Özet

Letoon araştırmaları kapsamında, Tümtüm Tepe’de gerçekleştirilen incelemeler, batı yamacın tiyatrodan kente doğru uzanan uç kesiminde yer yer izlenen bazı duvar kalıntılarının teraslamaya dönük yapısal özellikler göstermesi sebebiyle teras duvarlarında 2015 yılından bu yana kazı çalışmaları yapılmaktadır. Teras duvarı ve önünde bulunan Geç Antik Dönem Mekânlarının mimarisi ve kazı buluntularına yönelik bir yayın yapılmıştır. Seramiklerin tepeden akıntı ile gelen toprak içerisinde ele geçen belirsiz buluntu durumu dolayısıyla teras duvarı ve Geç Antik Dönem mekânları ile ilişkileri net olmamasına karşın geniş zaman aralığına tarihlenebilen, çeşitli formlarda zengin seramik grupları yerleşimin seramik çeşitliliğine ışık tutmaktadır. Klasik Dönem’den Geç Antik Dönem’e kadar olan seramikler dönemleri ve tiplerine göre ayrılarak çalışılmakta olup, bu makalenin konusu olarak Roma Dönemi seramikleri belirlenmiştir. Roma Dönemi seramikleri içerisinde, “Doğu *Sigillata*ları’ndan”; DSA, DSB, DSC Grubu ve Lykia Bölgesi yerel kırmızı astarlı seramikleri yer almaktadır. Bu çalışma ile Lykia Bölgesi’deki Roma Dönemi’ndeki seramik ticareti, üretim ve kentler arasındaki ilişkilerin anlaşılması amaçlanmıştır. Bu sonuçlar ışığında, ticarete, üretim ekonomisine, tekniğe, kentler arasındaki ilişkilere bir bakış sağlanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Letoon, Lykia, Roma Dönemi Seramikleri, Seramik ticareti.

Abstract

As part of the Letoon surveys, the excavations have been carried out on the terrace walls since 2015 due to the fact that some of the remains of the walls, which are observed at the end of the western slope from the theater to the city, show structural features towards terracing. The architecture of the Terrace Wall and Late Antique Palaces was published. Due to the unclear discovery of the ceramics from the hill with the flow from the top to the terrace wall and the relations with the Late Antique Periods, the rich ceramic groups in various forms, which date back to the large time interval, shed light on the ceramic diversity of the settlement. Ceramics from the Classical Period to the Late Antiquity have been studied according to their periods and types and the Roman Period ceramics were determined as the subject of this article. Roman ceramics include eastern *sigillatas*; ESA, ESB, ESC Groups and local Lykian red slip wares are available. In addition, excavated, daily use vessels; cooking pots, service, storing vessels, mortars related to the function of the space will be evaluated separately. In this study, it is aimed to understand the ceramic trade, production and relations between the cities in the Roman Period in the Lycian region. In the light of these results, it has been tried to provide an overview of trade, production economy, relations between the cities.

Keywords: Letoon, Lycian, Roman Ceramics, Ceramic trade.

* Dr. Öğr. Üyesi, Banu Özdişlek, Mustafa Kemal Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Hatay.
e-mail: ozdilek.banu@gmail.com.

Teras duvarlarının kazısı 2016-2017 senelerinde tarafımdan yapılmıştır. Bu alanın kazısının gerçekleştirilmesi ve kazıdan çıkan malzemenin tarafımdan değerlendirilmesine yönelik izin ve destekleri için kazı başkanı, Prof. Dr. Sema Atik Korkmaz’a gönülden teşekkür ederim.

Giriş

Letoon Kutsal Alanı, Batı Lykia Bölgesi'nde, günümüzde Teke Yarımadası olarak adlandırılan alanda, Muğla İli, Seydikemer İlçesi, Kumluova Mahallesi'nde yer alır. Letoon kazısı 2011 yılından bu yana Prof. Dr. Sema Atik Korkmaz tarafından yürütülmektedir¹. Letoon; tüm Lykia Bölgesi'nin kutsal merkezidir². Karia Bölgesi kentlerinden Kaunos ile dinsel ve siyasi birlikteliği bulunur³. Letoon, Hellenistik Lykia Birliği Dönemi'nde bölgenin resmi kutsal merkezi olarak, birliğin alınan yönetim kararlarının topluma ilan edildiği bir merkezdir⁴. Letoon'un sahip olduğu su kaynağı ve kayalık nedeniyle MÖ 2. binyıldan bu zamana kadar yerleşim kutsallık kazanmıştır⁵. Klasik ve Hellenistik dönemlerde Lykia Bölgesi'nin ana tanrıçası Leto ile ikiz çocukları Artemis ve Apollon'a adanmış tapınaklar bulunmaktadır⁶. Bu alanın önemi Hristiyanlık Dönemi'ne kadar sürer, tapınakların kuzeyine kilise-manastır inşa edilmiştir⁷. Kutsal alanın zenginliği, bölgenin en geniş vadisi Eşen'in bu bölgede bulunmasından ve Akdeniz'e açılan limanların buraya yakın olmasından kaynaklanmaktadır.

Bu makalenin konusunu oluşturan seramikler, Letoon'da bulunan teras duvarları kazısından ele geçen malzemelerdir. Teras duvarları tepe boyunca 4 farklı kotta yükselerek devam etmektedir (fig. 1)⁸. Teras duvarlarının bulunduğu kesimde, kazısı 2015'te başlayan, 2016 senesinde tamamlanan, basamaklı kutsal sunu alanı olduğu düşünülen bir alan ortaya çıkarılmıştır⁹ (fig. 2). Akropolde, erken dönem, Arkaik ve Klasik Dönem yerleşimleri bulunur. Teras duvarlarının toprak dolgusu içerisinde az sayıda Klasik, orta yoğunlukta Hellenistik Dönem ve yoğunlukta Roma Dönemi seramikleri, tepeden akıntı ile gelmiş olup, bu alandaki erken dönem yerleşimini işaret etmeleri açısından önemlidir. Tümtüm Tepe'nin kayalık topoğrafyası, kentteki yapıların inşasında gereksinim duyulan taşların çıkarıldığı taş ocağı olarak kullanılmasına olanak sağlamıştır¹⁰. Tümtüm Tepe yerleşiminin taş ocağı olarak kullanılan kısmı, yüzeyindeki izlerden anlaşıldığı üzere, kente bakışlı olan doğu yüzünde bulunan teras duvarlarının bulunduğu kayalık kesimdir. Teras duvarlarının kazısı 2015 senesinde başlatılmış olup, bu çalışmalar halen devam etmektedir (fig. 1-2)¹¹. Teras duvarlarının en erken evresinin Klasik Dönem olduğu düşünülmektedir.

Figür 1: Letoon teras duvarları hava fotoğrafı
(Letoon Kazı Arşivi 2016).

¹ Atik-Korkmaz 2013, 201-217; Atik-Korkmaz 2016, 186-205.

² Le Roy 1990a, 28-30.

³ Le Roy 1990a, 28-30.

⁴ Le Roy 1990, 29.

⁵ Le Roy 1990b, 125-131.

⁶ des Courtils 2003, 147-153.

⁷ des Courtils 2003, 153. Kilise-manastır Dr. Öğr. Üyesi S. Mimaroglu tarafından çalışılmaktadır. Kendisi bu alanın seramikleriyle ilgili çalışmalar yürütmektedir.

⁸ Özdilek *et al.* 2018, 405-420.

⁹ Bu alanda başka bir çalışma konusu olarak yayına hazırlanmaktadır.

¹⁰ Letoon taş ocakları ile çalışmalar 2017 senesinde yürütülmüş olup taş ocakları üzerine yazar tarafından bir yayın hazırlığı yapılmaktadır.

¹¹ Özdilek *et al.* 2018, 405-420.

Kentin büyük bölümünün yapıldığı dönem ise Hellenistik Dönem olarak belirlenmiştir. Lykia Bölgesi'nde yaşanan depremler sonrasında kentin teras duvarları Roma Dönemi'nde tadilat görmüş, yıkılan kısımlarının ise Geç Roma Dönemi'nde sil baştan yapıldığı tespit edilmiştir. Bu konuyla ilgili olarak "Letoon Teras Duvarları ve Geç Antik Dönem Mekânları 2015-2017 Kazı Buluntuları" adlı bir makale yazılmıştır¹². Teras duvarlarının 2017 senesinde kazılan bölümü, tiyatronun güney analemna duvarına bitişik olarak başlayan yaklaşık 10 m uzunluğunda devam eden kısımdır (fig. 2-3). Teras duvarlarının bu bölümünün erken evresi Hellenistik Dönem'de inşa edilmiş olmalıdır. Fakat duvarın bu bölümünün erken evresi yıkılmış olup, Geç Roma Dönemi'nde olasılıkla önüne yaşamsal mekânların yapıldığı, 10 m'lik kısmı yeni baştan inşa edilmiştir (fig. 2-4). Teras duvarlarının bu kesimindeki örgü tekniği, küçük moloz taşların harçla bağlandığı opus incertumdur (fig. 3-4). Teras duvarları, önlerine inşa edilen mekânların arka duvarlarını oluşturur (fig. 2-3). Mekânların içerisinde yer alan tezgâha gömülü in-situ bir depolama kabı ve toprağa gömülü in-situ bir *pithos* ile döşeli halde bir su sistemi bulunur (fig. 4). Mekân kazılarında ele geçen kontekstli seramiklerin çoğunluğunu (% 75) günlük kullanım (pişirme, depolama, servis kapları, amphoralar) seramikleri oluşturmaktadır. Tarihleri ise MS 1. yüzyıl ile MS 7. yüzyıl aralığına verilir¹³. Bu alanda birkaç parça sırlı Orta Çağ'a ait seramiğin varlığı da tespit edilmiştir.

Figür 2: Letoon teras duvarları 2017 yılı kazıları (Foto. B. Özdilek)

Teras duvarı kazılarında geride bırakılan dört sezonun ardından buluntu yoğunluğunun % 64'lük kısmını oluşturan, Roma Dönemi'ne ait seramiklerinden % 16'sını Doğu *Sigillata*ları ve Lykia Bölgesi yerel kırmızı astarlı seramikleri oluşturmaktadır. Seramiklerin tepeden akıntı ile gelen toprak içerisinde ele geçen belirsiz buluntu durumu dolayısıyla teras duvarı ve Geç Antik Dönem mekânları ile bağları tespit edilememesine karşın geniş zaman aralığına tarihlenen, çeşitli formlarda zengin bir grup oluşturması nedeniyle bu çalışma ile değerlendirilmesi uygun görülmüştür¹⁴. Teras duvarı kazılarında ince seramik grubu içerisinde Hellenistik Dönem seramiklerinin (yoğunlukla kalıp yapımı megara kâseleri), Roma Dönemi Doğu *Sigillata*ları ve yerel kırmızı astarlı seramiklerinden daha yoğun olduğu gözlemlenmiştir. Bu çalışmada değerlendirilen seramiklerin zaman aralığı ise, MÖ 1. yüzyıl ile MS 2. yüzyılın ortasıdır.

Bu makalenin amacı Roma Dönemi'ndeki süreçte, Letoon seramiklerine ışık tutmaktır. Seramikler form, hamur-astar ve bezeme özelliklerine ve üretim merkezlerine göre gruplandırılmaya çalışılmış, ithal ve yerel olarak ayrılarak incelenmiştir. Değerlendirilen formlar; Doğu *Sigillata*ları'ndan, DSA Grubu, kâseler ve testiler, DSB Grubu tabaklar ve kâseler, Siyah Astarlı DSB Grubu formları gösteren kâse, DSC Grubu kâseler, Lykia Bölgesi (yerel) Kırmızı Astarlı seramiklerinden kâselerdir.

¹² Özdilek - Atik-Korkmaz 2018, 395-433.

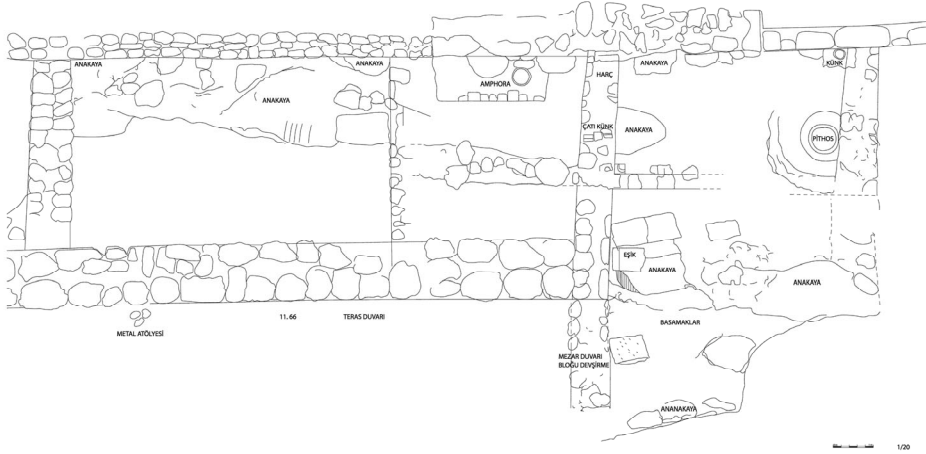
¹³ Letoon teras duvarından ele geçen pişirme kapları, amphoralar ve günlük kullanım seramikleri üzerine çalışmalar yazar tarafından hazırlanmaktadır.

¹⁴ Letoon teras duvarı kazılarında ele geçen Hellenistik Dönem seramikleri adlı makale ise yazar tarafından kaleme alınmış olup, yayın aşamasındadır.

Seramiklerin formları analogi yolu ile hamur-astar özellikleri ise “Munsell Soil Color Charts” kataloğuna göre belirlenmiştir. Ele geçen seramiklerin üretim merkezleri önerisi ise, benzer örneklerle yapılan analogik değerlendirmelere göre yapılmıştır. Alandan ele geçen seramiklerin akıntı toprak içerisinde bulunmuş olması nedeniyle tarihlendirmeler, analogik karşılaştırma örneklerine göre yapılmıştır.

Figür 3: Letoon teras duvarları 2017 yılı kazıları (foto. B. Özdilek)

Figür 4: Letoon teras duvarları - Geç Antik Dönem mekanları (çiz. B. Özdilek 2017)

Doğu Sigillatları ve Lykia Bölgesi Yerel Kırmızı Astarlı Seramikler

Terra Sigillata terimi, ilk kez Dragendorff tarafından 19. yüzyılda kaliteli hamur ve parlak kırmızı astarlı, kalıpta yapılmış, lüks masa kapları için İtalya'dan ele geçen Erken Roma Dönemi seramikleri için kullanılmıştır. Bu adlandırma, kalıpta yapılan figürinler için kullanılan *sigillum* adından türetilmiştir¹⁵. Antik Dönem yazarlarından Yaşlı Plinius bu türü üretim merkezlerine göre; Samos, Arretium, Saguntum, Pergamum, Trallis, Mutina seramikleri olarak anlatmış olup, bugüne kadar artan kazılar ile birlikte Doğu ve Batı olmak üzere birçok merkezde üretiminin yapıldığı ortaya konmuştur¹⁶.

Roma Dönemi'nde Doğu ve Batı ana grupları altında, çok sayıda alt grubu bulunan kırmızı parlak astarlı "*Terra Sigillata*", Geç Hellenistik Dönem'den itibaren yaklaşık MS 2. yüzyılın sonuna kadar tüm antik dünyada yaygın olarak kullanılmış olan masa kaplarıdır¹⁷. Geç Roma Dönemi'nde, MS 4. yüzyıldan itibaren *sigillata*ların yerini Geç Roma kırmızı astarlı seramikleri almıştır. Aralarındaki en önemli fark ise; hamur ve astarlarının özensiz oluşu ile astarın daha ince olarak uygulanmış olmasıdır¹⁸.

¹⁵ Zoroğlu 2003, 121.

¹⁶ Zoroğlu 2003, 121.

¹⁷ Özdilek 2017a, 337-395.

¹⁸ Uygun 2011, 4.

Doğu *Sigillata* A Grubu

DSA Grubu seramikleri; *sigillata*lar içerisinde en erken ortaya çıkan ve uzun süre kullanımda olmaktadır¹⁹. İlk kez *sigillata*lar üretim merkezlerine göre Kenyon tarafından alfabetik kodlama sistemiyle adlandırılmıştır²⁰. Seramiklerin buluntu yoğunluğuna göre, ele geçtiği alanlara göre, üretim merkezlerinin Doğu Akdeniz ve Levant Bölgesi olduğu ortaya çıkmıştır²¹. Üretim merkezleri; Antiokheia²², Tarsus²³, Samaria²⁴, Tel Anafa²⁵, Apameia²⁶, Hama²⁷, Latakha, Nabatya Bölgesi, Kıbrıs Adası'nın doğusudur²⁸. Deniz ticareti ile birçok bölgeye ithal edilmiş olup, Makedonya²⁹, Yunanistan³⁰, Girit³¹, İonia³², Lykia³³, Pamphilya³⁴, Kilikia³⁵, Kıbrıs³⁶, Kommagene³⁷, Kuzey Afrika³⁸ ve İtalya'dan³⁹ ele geçmiştir. Bu gruptaki seramiklerin hamurları iyi kalitede, az miktarda mika katkılı ve sert pişimli olup sarımsı, pembemsi, devetüyü rengi, kırmızımsı sarı, sarımsı krem rengidir. 10 YR 7/3, 8/3, 8/4; 5 YR 7/4; 2,5 YR 7/6; 7,5 YR 7/6 tonlarındadır. Astarları kaliteli, çok parlak olmayan mata yakın, kalın uygulanmış olup, koyu kırmızı, koyu turuncu, kahverengimsi kırmızı rengindedir. 10 R 4/8; 2,5 YR 4/8 tonlarındadır. DSA Grubu form ve hamur-astar özelliklerine göre Hellström'ün önerisine göre DSA-1 ve DSA-2 olarak iki alt grupta incelenmiştir⁴⁰. DSA-1 Grubu Geç Hellenistik Dönem'e tarihlenen yuvarlak profilli örneklerdir. Tabaklar en yaygın kullanılan kap türüdür. Kâselerde genellikle küresel formu tipler yaygındır. DSA-2 Grubu Augustus Dönemi'ne tarihlenen ve Batı *Sigillata* etkisini taşıyan seramiklerdir⁴¹. İtalya *Sigillata*ları etkisindeki keskin hatlı seramikler bu grupta bulunur. Bu sınıflandırma günümüzde tercih edilmemektedir. Güncel çalışmalarda kabul gören sınıflandırma, Hayes'in önerisi doğrultusunda yapılmaktadır⁴². Hayes, DSA seramiklerini açık⁴³ ve kapalı kap grupları⁴⁴ olarak iki ana gruba ayırmış, grupları da kendi içerisinde kronolojik olarak sınıflandırmıştır⁴⁵. Nadir bulunan formları ve şüpheli DSA örnekleri de bir arada değerlendirilmiştir⁴⁶.

¹⁹ Özdilek 2017a, 338.

²⁰ Kenyon 1957, 282.

²¹ Gunneweg *et al.* 1983, 77; Özdilek 2017a, 339.

²² Waagé 1948, 18-22.

²³ Jones 1950, 172-183; Zelle 1997, 11 vd.

²⁴ Crowfoot 1957, 306.

²⁵ Slane 1997, 272.

²⁶ Vanderhoeven 1989, 27-40.

²⁷ Johansen 1971, 57-196.

²⁸ Gunneweg *et al.* 1983, 11.

²⁹ Anderson-Stojanovic 1992, 44 vd.

³⁰ Hayes 2008.

³¹ Sackett 1992, 150 vd.

³² Mitsopoulos-Leon 1991, 86-93; Gassner 1997, 121-130; Ladstätter 2003, 23; Ladstätter 2005, 232.

³³ Bourgarel *et al.* 1992, 61-64; Eisenmenger – Mader 1995, 239 vd.; Mader 1996, 90; Mader 1998, 93; Pellegrino 2002, 245-260; Rückert 2003, 60 vd.; Pellegrino 2004, 132; Korkut – Grosche 2007, 128 vd.; Rückert 2007, 36; Yılmaz 2008, 105-172; Uygun 2011; Akın 2012; Yener-Marksteiner 2012, 371-386; Yener-Marksteiner 2013, 15-20; Işın *et al.* 2015, 148-212; Korkut – Işın 2015, 213-227; Özdilek 2017a, 337-395.

³⁴ Fırat 1999, 16-18.

³⁵ Zoroğlu 2000, 199-203.

³⁶ Hayes 1991, 32-36.

³⁷ Zoroğlu 1986, 61-100; Adak 1997, 22-60.

³⁸ Kenrick 1985, 223-244.

³⁹ Mitsopoulos-Leon 1991, 96.

⁴⁰ Hellström 1965, 28.

⁴¹ Özdilek 2017a, 340.

⁴² Hayes 1985, 11.

⁴³ Hayes 1985, 13-42.

⁴⁴ Hayes 1985, 42-47.

⁴⁵ Hayes 1985, 11.

⁴⁶ Hayes 1985, 47 vd.

Doğu Sigillata A Grubu Konik Gövdeli Kâse (Hayes Form 42)⁴⁷ Kat. no. 1, Kat. no. 2: Ters çan formunda, dışa açılan dik dudaklı, ağız ve gövde profili yuvarlak konturlu, kaideye doğru daralan kısımda dirsek yapan, konik kâse formudur. Hayes form 42’de değerlendirilen bu formun içerisinde köşeli ve yuvarlak olmak üzere iki farklı gövde tipi bulunur. Letoon’dan bu gruba giren iki örnek ele geçmiştir. Kat. no. 1-2 örneklerinin dudak ve gövde profili korunmuş olup, kaide kısımları ele geçmemiştir. Bu iki örnek Hayes form 42’de yer alan yuvarlak profilli örnekler grubundandır. Yuvarlak profilli kâselerin benzerleri Antiokheia⁴⁸, Hama⁴⁹, Samaria⁵⁰, Paphos⁵¹, Apamea⁵², Atina⁵³, Patara⁵⁴, Andriake’den⁵⁵ ele geçmiştir. Waagé, yuvarlak konturlu örnekleri MÖ 1. yüzyılın sonu, MS 1. yüzyılın başına tarihlemekte olup, Hayes de bu kronolojiyi kabul ederek benzer tarih aralığını bu gruptaki yuvarlak gövdeli, konik formu kâseler için kullanmıştır⁵⁶. Benzerlerine göre bu örnekler MÖ 1. yüzyılın sonu-MS 1. yüzyılın ilk yarısına tarihlenir⁵⁷.

Kat. no. 1, Fig. 5

Ölçüleri: Ağız Ç. 8,5 cm; Korunan Y. 3 cm.

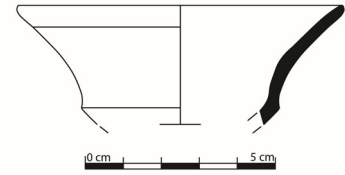
Hamur Rengi: 2,5 YR-6/8-light red.

Astar Rengi: 2,5 YR-4/8-red.

Hamur Tanımı: Katkısız, iyi pişmiş hamur yapısı görülür.

Tarihi: MÖ 1. yüzyılın sonu-MS 1. yüzyılın ilk yarısı.

Benzerleri: Johansen 1971, 162-163, form 22, fig. 64, 22.1; Hayes 1985, 32-33, form 42, lev. VI.6; Slane 1997, 323, form 32, lev. 23 FW 258-260; Hayes 2008, 27, fig. 5, 117-121; Uygun 2011, kat. 200-201; Özdilek 2017a, 365, fig. 10, K80.

Figür 5

Kat. no. 2, Fig. 6

Ölçüleri: Ağız Ç. 8,5 cm; Korunan Y. 3 cm.

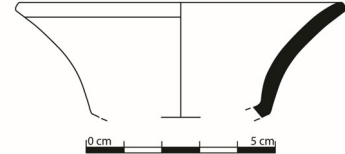
Hamur Rengi: 2,5 YR-6/8-light red.

Astar Rengi: 2,5 YR-4/8-red.

Hamur Tanımı: Katkısız, iyi pişmiş hamur yapısı görülür.

Tarihi: MÖ 1. yüzyılın sonu-MS 1. yüzyılın ilk yarısı.

Benzerleri: Johansen 1971, 162-163, form 22, fig. 64, 22.1; Hayes 1985, 32-33, form 42, lev. VI.6; Slane 1997, 323, form 32, lev. 23 FW 258-260; Hayes 2008, 27, fig. 5, 117-121; Uygun 2011, kat. 200-201; Özdilek 2017a, 365, fig. 10, K80.

Figür 6

Doğu Sigillata A Grubu Konik Gövdeli Kâse (Hayes Form 45, 46, 47; Samaria Form 23)

Kat. no. 3-4: Letoon’dan ele geçen örneklerin sadece kaide kısmı korunmuştur. Kaide formuna göre bu örnek, dikey dudak, yatay dirsek profilli konik kâse formudur. Kat. no. 4’ün tondosunda dikdörtgen bir çerçeve içerisinde “XAPIC” baskısı bulunur. Bu baskı DSA Grubu seramiklerinde yaygın olarak görülmekte olup, Antiokheia⁵⁸, Apamea⁵⁹, Hama⁶⁰,

⁴⁷ Hayes 1985, lev. VI, kat. 6.

⁴⁸ Waagé 1948, 38, lev. 5, kat. 446k.

⁴⁹ Johansen 1971, 162-163, fig. 64, 22.1.

⁵⁰ Crowfoot 1957, 313, fig. 73.

⁵¹ Hayes 1985, lev. III, form 23, kat. 14.

⁵² Vanderhoeven 1989, 148, kat. 675.

⁵³ Hayes 2008, 27, çiz. 5, 117-121.

⁵⁴ Uygun 2011, 32, kat. 200-201.

⁵⁵ Özdilek 2017a, 365, fig. 10, K80.

⁵⁶ Hayes 1985, 32 vd., lev. VI, 6-7.

⁵⁷ Hayes 2008, fig. 3, kat. 65 (P 14926).

⁵⁸ Waagé 1948, 33 No. P 383, 34, kat. P 2251.

⁵⁹ Vanderhoeven 1989, 36, 162, no. 1191, 1187, 164, no. 758-1245.

⁶⁰ Johansen 1971, 107, fig. 42, 110, 111.

Tarsus⁶¹, Samaria'dan⁶² ele geçen seramiklerde karşımıza çıkmaktadır. XAPIC baskısına ayrıca DSB ve DSC gruplarında da rastlanılmaktadır⁶³. XAPIC armağan anlamına gelen kısa bir dilek sözcüğüdür. XAPIC baskısının görüldüğü örnekler Augustus Dönemi'ne tarihlenmektedir. Lykia Bölgesi'nden Patara Kenti'nden de iki örnekte ele geçmiş olup, bunlardan biri, Letoon'daki örnek gibi konik kâse formudur⁶⁴.

Bu form Doğu ve Batı *Sigillata*ları'nda yaygın olarak görülür. Dudak ve kaide profillerine göre çeşitlilik göstermektedir. Bu nedenle araştırmacılar tarafından alt gruplarda değerlendirilmektedir. Antiokheia'dan ele geçen örnekleri Waagé üç grupta inceleyip, Augustus Dönemi'ne tarihler⁶⁵. Crowfoot, Samaria'dan ele geçen farklı dudak profillerine sahip örnekleri bir grupta Samaria form 23'te değerlendirir⁶⁶. Samaria örnekleri ince cidarlı ve keskin profilli olmalarıyla İtalya ve Galya seramikleriyle, Dragendorff form 26 ve Haltern form 8 ile benzeşmektedir⁶⁷. Kenyon bu kâselerin erken örneklerini Augustus Dönemi'ne tarihler⁶⁸. Crowfoot'da MS 1. yüzyıla tarihlendirir⁶⁹. Johansen tarafından Hama'da ele geçen örnekler bir grupta değerlendirilip, MS 1. yüzyıla tarihlendirilir⁷⁰. Vanderhoeven, Apameia'daki örnekleri Samaria form 23'te değerlendirmiştir⁷¹. Slane Tel Anafa'dan ele geçen örnekleri Form 34 olarak tek gruba ayırmış, bu grubu da kendi içerisinde A, B, C olarak üç alt grupta değerlendirmiştir ve hepsini Augustus Dönemi'ne tarihlemiştir⁷². Hayes 1985 yılındaki çalışmasında konik formlu kâseleri üç farklı grupta incelemektedir. Sade dudak profili ve kaide özelliğine sahip örnekleri Hayes form 45'te⁷³, Hayes form 46'da⁷⁴ ağız dış bükey ve profilli, dirsek profilinin altında rulet bulunan, kaidesi alçak ve kalın cidarlıları değerlendirmiştir. Ağız kısmında yiv, dudak ve dirsek profili üzerinde rulet bulunan örnekleri Hayes form 47'de değerlendirmiştir⁷⁵. Hayes 2008 yılında yaptığı Atina Agorası bandında bu örnekleri tek grupta toplayarak, daha önceki gruplara form 50'yi de ekleyerek dört alt grupta incelemiştir⁷⁶. Zoroğlu'nun değerlendirdiği Samsat'tan ele geçen örneklerin ince cidarlı, keskin yivli, yüksek ve sivri bitimli kaideleri bulunur. Samsat örneklerini MS 1. yüzyıla tarihlendirmiştir⁷⁷. DSA üretim merkezlerinden biri olduğu düşünülen Tarsus⁷⁸ ve Paphos'tan da az sayıda örnek ele geçmiştir⁷⁹. Deniz ticareti sonucunda, Berenice⁸⁰, Patara⁸¹ ve Andriake'de⁸² de benzer örnekler ele geçmiştir. Gövdesi keskin profil gösteren benzerlerine göre, Letoon örneği MÖ 1. yüzyıl sonu-MS 1. yüzyılın ilk yarısına tarihlenmiştir⁸³.

⁶¹ Yıldız 2012, 534, 535, lev. 1, 11, lev. 4, 59, 57, 64, 65, 68.

⁶² Crowfoot 1957, 330, fig. 79, no. 13, 337, fig. 81, no. 20.

⁶³ Uygun 2011, 45.

⁶⁴ Uygun 2011, 45, kat. 235.

⁶⁵ Waagé 1948, 34, lev. V. 460, 453, 455.

⁶⁶ Crowfoot 1957, 337, fig. 81, 5-16.

⁶⁷ Kenyon 1957, 298.

⁶⁸ Kenyon 1957, 298, fig. 68, 8.

⁶⁹ Crowfoot 1957, 338.

⁷⁰ Johansen 1971, 172, fig. 68, 1-4.

⁷¹ Vanderhoeven 1989, no. 692-772.

⁷² Slane 1997, 324 vd., lev. 24-25, TA Type 34 a, TA Type 34 b, TA Type 34 c.

⁷³ Hayes 1985, lev. VI, 11, 12.

⁷⁴ Hayes 1985, lev. VI, 13, 14.

⁷⁵ Hayes 1985, lev. VI, 15.

⁷⁶ Hayes 2008, 29, çiz. 6, 149-161.

⁷⁷ Zoroğlu 1986, 88-91, çiz. 10-11.

⁷⁸ Yıldız 2012, 529, lev. 4, çiz. 57.

⁷⁹ Hayes 1991, 38, fig. XVII, 18, 20.

⁸⁰ Kenrick 1985, 236, fig. 43 B 334, 335.

⁸¹ Uygun 2011, 35, kâse T. 11, lev. 15-17, kat. 216-259.

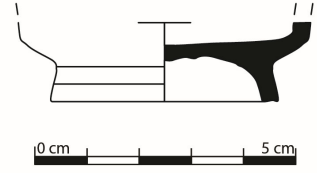
⁸² Özdilek 2017a, 348 vd., K81-93, fig. 10-11, fig. 27.

⁸³ Özdilek 2017a, 365, fig. 10, K80.

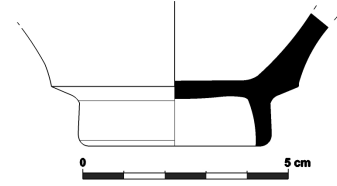

Kat. no. 3, Fig. 7**Ölçüleri:** Kaide Ç. 4,5 cm; Korunan Y. 2 cm.**Hamur Rengi:** 5 YR-6/8-reddish yellow.**Astar Rengi:** 2,5 YR-4/8-red.**Hamur Tanımı:** Kum katkılı, iyi pişmiş hamur yapısı görülür.**Tarihi:** MÖ 1. yüzyıl sonu-MS 1. yüzyılın ilk yarısı.**Benzerleri:** Waagé 1948, 34, lev. V. 460, 453, 455; Crowfoot

1957, 337, fig. 81, 5-16; Kenyon 1957, 298, fig. 68, 8; Johansen 1971, 172, fig. 68, 1-4; Hayes 1985, lev. VI, 15; Kenrick 1985, 236, fig. 43 B 334, 335; Zoroğlu 1986, 88-91, çiz. 10-11; Vanderhoeven 1989, no. 692-772; Hayes 1991, 38, fig. XVII, 18, 20; Slane 1997, 324 vd., lev. 24-25, TA Type 34 a-34 b-34 c; Hayes 2008, 29, çiz. 6, 149-161; Uygun 2011, 35, Kâse T. 11, lev. 15-17, kat. 216-259; Yıldız 2012, 538, lev. 4, 57; Özdilek 2017a, 348 vd., K81-93, fig. 10-11, 27.

Figür 7

Kat. no. 4, Fig. 8**Ölçüleri:** Kaide Ç. 4,8 cm; Korunan Y. 4 cm**Hamur Rengi:** 10 YR-8/4-very pale brown.**Astar Rengi:** 10 R-4/8-red.**Hamur Tanımı:** Kum katkılı, iyi pişmiş hamur yapısı görülür.**Tarihi:** MÖ 1. yüzyıl sonu-MS 1. yüzyılın ilk yarısı.**Benzerleri:** Waagé 1948, 34, lev. V. 460, 453, 455; Crowfoot 1957, 337, fig. 81, 5-16; Kenyon 1957, 298, fig. 68, 8; Johansen 1971, 172, fig. 68, 1-4; Hayes 1985, lev. VI, 15; Kenrick 1985, 236, fig. 43 B 334, 335; Zoroğlu 1986, 88-91, çiz. 10-11; Vanderhoeven 1989, no. 692-772; Hayes 1991, 38, fig. XVII, 18, 20; Slane 1997, 324 vd., lev. 24-25, TA Type 34a-34b-34c; Hayes 2008, 29, çiz. 6, 149-161; Uygun 2011, 35, Kâse T. 11, lev. 15-17, kat. 227-235; Yıldız 2012, 538, lev. 4, 57, 59; Özdilek 2017a, 348 vd., K81-93, fig. 10-11, 27.

Figür 8

Doğu Sigillata A Testi (Hayes Form 102) Kat. no. 5: Hellenistik Dönem lagynoslarının DSA Grubu'ndaki devamı olan Roma Dönemi *sigillata*larındaki testiler, formlar açısından bazı farklarla, işlevsel olarak ise benzer özelliklerle karşımıza çıkmaktadır⁸⁴. Testiler, DSA Grubu seramiklerinde özellikle; Samaria, Tel Anafa, Ashdod ve Tarsus'tan ele geçmiştir. Testilerin gruplandırılması ele geçtiği kentlere göre farklılık göstermektedir. Samaria'dan ele geçen testileri değerlendiren Crowfoot boyunlarının uzunluğuna ve dudak profiline göre form 25 ve form 26'da değerlendirmiştir⁸⁵. Form 25, uzun boyunlu, tek kulplu ve alçak halka kaideli olup, MÖ 30 yılından öncesine tarihlendirmiştir⁸⁶. Form 26 kısa boyunlu, aşağı sarkık, dışa açılan ağızlı olup, Augustus Dönemi'ne tarihlendirilmiştir⁸⁷. Tel Anafa'dan ele geçen testileri Slane tek bir grupta kronolojik olarak değerlendirmiştir. En erken formun konik ağızlı ve küresel omuzlu örnekler olduğunu söylemektedir ve MÖ 2. yüzyıla tarihlendirir⁸⁸. Tel Anafa'dan yoğun olarak ele geçen diğer bir örnek Hellenistik gelenekteki keskin omuz profilli, basık gövdeli lagynoslardır. Bu formları MÖ 1. yüzyıl-MS 1. yüzyıla tarihlendirmiştir⁸⁹. Doğu *Sigillata*ları'nın tipolojisi ve kronolojisini yapan Gunneweg - Perlman - Yellin; DSA Grubu'ndaki testileri iki ana grupta değerlendirir. İlk grupta bikonik gövdeli tek kulplu lagynos örneklerinin tarihlendirmesini Samaria, Tel Anafa, Tarsus, Ashdod ve Atina Agorası'ndaki örneklerle göre MÖ 150-MS 50 yılına tarihlendirmiştir⁹⁰. En

⁸⁴ Hayes 1985, 42 vd.⁸⁵ Crowfoot 1957, 312.⁸⁶ Crowfoot 1957, 312.⁸⁷ Crowfoot 1957, 312.⁸⁸ Slane 1997, 329.⁸⁹ Slane 1997, 329.⁹⁰ Gunneweg *et al.* 1983, 98 vd.

detaylı gruplama Hayes tarafından yapılmış olup, DSA Grubu testileri 13 form grubunda değerlendirilir. Hayes form 101-102, 104a-b, 105, 107, 108, 109, 110, 111, 113, 114, 116a-b, 117 tipolojisinde incelenmiştir⁹¹. Testilerin tipolojik ayrımı boyun ve gövde biçimine göre yapılmıştır. Gövdeleri, oval, küre, torba ve köşeli-basık formdadır. Tek veya çift kulplu örneklerde kaide alçaktır.

Letoon örneği, yivli dikey dudak ve kalın boyun profiline sahiptir. Fırınlama hatasına bağlı olarak testinin dudak kenarında kırmızı astarın kahverengiye döndüğü gözlemlenmiştir. Form olarak DSA Grubu içerisinde, Hayes form 102 ile benzerdir⁹². Testi örneklerinin görüldüğü merkezler yukarıda anılanlar dışında; Hama⁹³, Berenice⁹⁴, Apamea⁹⁵, Tarsus⁹⁶, Anemurium⁹⁷, Andriake⁹⁸, Tlos⁹⁹, Patara¹⁰⁰ kentleridir. Letoon örneğinin benzerleri; Apamea¹⁰¹, Anemurium¹⁰² ve Atina Agorası¹⁰³ ele geçmiştir. Benzerlerine göre bu örnek, MÖ 1. yüzyılın ilk yarısı-MS 1. yüzyıla tarihlenmiştir.

Kat. no. 5, Fig. 9

Ölçüleri: Ağız Ç. 8 cm; Korunan Y. 2 cm.

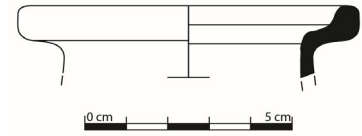
Hamur Rengi: 10 YR-8/8-yellow.

Astar Rengi: 2,5 YR-5/8-red.

Hamur Tanımı: Kireç katkılı, orta pişimli hamuru vardır.

Tarihi: MÖ 1. yüzyılın ilk yarısı-MS 1. yüzyıl.

Benzerleri: Hayes 1985, 43, lev. IX, 3; Vanderhoeven 1989, 153, no. 859; Williams 1989, fig. 7, 101; Hayes 2008, fig. 5, kat. 124 P 32000; Yıldız 2012, 530, lev. 5, 77-78.

Figür 9

Doğu *Sigillata* A Testi Kat. no. 6: Letoon örneğinin sadece boyun kısmı ele geçmiştir. Bu örneğin, ele geçen kısmı kulpun boyuna birleşim yerinin altındaki bölümüdür. Boyun kısmı gövdeye doğru genişlemekte olup, kısa boyunlular grubuna girmektedir. Sadece ele geçen boyun parçasına göre hangi form grubuna ait olduğunu tespit etmek güç olsa da gövdeye doğru hafif genişleyen küresel gövdeye bağlanan bir testi formudur. Hamur ve astar özelliklerine göre DSA Grubu'na ait olabileceği düşünülen bu örneğin benzeri Tarsus¹⁰⁴ ve Atina Agorası'nda¹⁰⁵ bulunur. Testi formları genel olarak MÖ 1. yüzyıl-MS 1. yüzyıla tarihlenmektedir. Bu tipteki boyun örnekleri tek kulplu testi tipi içerisindeki MS 1-50 yıllarına tarihlendirilmektedir¹⁰⁶.

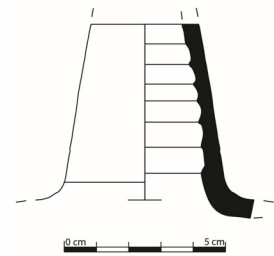
Kat. no. 6, Fig. 10

Ölçüleri: Korunan G. 5,5 cm; Korunan Y. 5 cm.

Hamur Rengi: 5 YR-7/6-reddish yellow.

Astar Rengi: 2,5 YR-5/8-red.

Hamur Tanımı: Az katkılı, iyi pişmiş hamuru vardır.

Figür 10

⁹¹ Hayes 1985, lev. IX, X, XI.

⁹² Hayes 1985, lev. IX, form 102.

⁹³ Johansen 1971, fig. 70, form 25-26.

⁹⁴ Kenrick 1985, fig. 44 B 342-343.

⁹⁵ Vanderhoeven 1989, 153, no. 859-872.

⁹⁶ Jones 1950, 145, no. 512, 170 F; Yıldız 2012, 530.

⁹⁷ Williams 1989, fig. 7, 101.

⁹⁸ Özdilek 2017a, 366, fig. 11.

⁹⁹ Korkut - Işın 2015, 227, no. 2.

¹⁰⁰ Uygun 2011, lev. 21.

¹⁰¹ Vanderhoeven 1989, 153, no. 859.

¹⁰² Williams 1989, fig. 7, no. 101.

¹⁰³ Hayes 2008, fig. 5, kat. 124 P 32000.

¹⁰⁴ Jones 1950, fig. 145, no. 512.

¹⁰⁵ Hayes 2008, fig. 5, 124 (P 32000).

¹⁰⁶ Hayes 2008, 28.

Tarihi: MS 1. yüzyıl.

Benzerleri: Jones 1950, fig. 145, no. 512; Gunneweg *et al.* 1983, 60, fig. 13; Hayes 1985, form 104, 113, lev. IX-X; Hayes 1997, 56, fig. 21,3.

Doğu *Sigillata* B Grubu

DSB Grubu seramikleri, Batı Anadolu kıyılarında yoğunlukta¹⁰⁷, Tralleis¹⁰⁸, Ephesos¹⁰⁹, Tenedos¹¹⁰, Priene¹¹¹, Labranda¹¹² kentlerinden ele geçmiş olup, üretim merkezleri Batı Anadolu bölgesi olup, özellikle Tralleis kenti olduğu düşünülmektedir¹¹³. Plinius, *Naturalis Historia* adlı kitabında kırmızı masa kaplarının Tralleis'te üretildiğinden bahsetmektedir¹¹⁴. Notion'da ele geçen bir seramik üzerinde Tralleis'in Roma İmparatorluk Dönemi'ndeki ismi "CAESAREIA" baskısının bulunmuş olması Tralleis atölyesinin tespiti için bir kanıt olmuştur¹¹⁵. Batı *Sigillata* ustalarının Caius Sentius ve Quintus Pompeius Serenus'un Ephesos ve Tralleis'te şube kurduklarına ait veriler de bu bölgedeki seramik atölyelerinin olduğunu göstermektedir¹¹⁶. Deniz ticareti ile de Yunanistan'da Atina¹¹⁷, Korinth¹¹⁸, Karadeniz'de¹¹⁹, Lykia'da¹²⁰, Pamphilya'da¹²¹, Doğu Akdeniz'de, Tarsus, Samaria, Kuzey Afrika ve İtalya'da ele geçmiştir¹²². DSB Grubu Kenyon'un gruplamasında hamur-astar özelliklerine göre 1-2 olarak iki alt gruba ayrılmıştır¹²³. Kaliteli hamur-astar özellikleri bulunanlar daha erkene tarihlenip DSB-1 grubunda; form, hamur-astar özellikleri daha kaba ve özensiz olanlar ise, daha geçe tarihlendirilip DSB-2 grubunda değerlendirilmiştir¹²⁴. DSB-1 grubundaki hamur rengi kırmızımsı, portakal, tarçın rengindedir. 2,5 YR 7/6, 7/8, 6/8; 5 YR 7/6; 5YR 6/8 tonlarında, astar turuncumsu kırmızı, kahverengi renginde, kaygan ve parlak olup, hamurla bütünleşmiştir. Astar rengi 2,5 YR 5/8, 4/8 tonlarındadır¹²⁵. Çift daldırma tekniğinde astarlanmışlardır. Kap formları çok çeşitli olup, Batı *Sigillata* formlarını taklit ettiği için keskin, girintili çıkıntılı profilleri bulunur, bunun nedeni de İtalya seramikleri gibi kalıp yapımı üretilmiş olmalarıdır¹²⁶. Bu grupta rulet baskısı, spiral aplikler kullanılmıştır. Kapların merkezinde usta isimlerinin yer aldığı mühür baskıları ile iyi dilek sözcükleri yazılı damgalar bulunmaktadır¹²⁷. Kapların üretim tarihi MÖ 1. yüzyıl, Augustus Dönemi'nde, MÖ 26'da başlar ve MS 75 yılına kadar üretildikten sonra DSB-2 grubu seramiklerin üretimine geçilmiştir¹²⁸. DSB-2 grubundaki seramiklerde kullanılan hamur orta pişimli ve mika katkılı olup, katkı maddelerinden dolayı, fırınlanma sonrasında hamurda

¹⁰⁷ Mitsopoulos-Leon 1991; Meriç 2002.

¹⁰⁸ Genel olarak bk. Erol 2004; Zelle 1997, 13; Lund 2003, 127; Civelek 2010, 169-191.

¹⁰⁹ Mitsopoulos-Leon 1991; Meriç 2002, 80.

¹¹⁰ Beyll *et al.* 1993, 8.

¹¹¹ Zahn 1904, 437.

¹¹² Hellström 1965.

¹¹³ Bk. Erol 2004, 19.

¹¹⁴ Hayes 1972, 10.

¹¹⁵ Hayes 1972, 10; Erol 2004, 19.

¹¹⁶ Uygun 2011, 10.

¹¹⁷ Hayes 2008.

¹¹⁸ Slane 1990.

¹¹⁹ Knipowitsch 1929, 12-21.

¹²⁰ Yener-Marksteiner 2009; Özdilek 2018, 635-658; Uygun 2011; Korkut-Grosche 2007; Bourgarel *et al.* 1992, 61-64; Eisenmenger - Mader 1995, 239-240.

¹²¹ Atik 1995, 73-74.

¹²² Erol 2004, 19.

¹²³ Erol 2004, 20.

¹²⁴ Erol 2004, 20.

¹²⁵ Özdilek 2018, 641.

¹²⁶ Özdilek 2018, 639.

¹²⁷ Özdilek 2018, 641.

¹²⁸ Özdilek 2018, 640.

katmanlaşma görülmektedir¹²⁹. Hamur rengi 7,5 YR 8/6 pembemsi kahverengi tonundadır. Astar 2,5 YR 4/8 -5 YR 7/6 turuncumsu kırmızı renktedir. Astar fırça ile sürülmektedir, astarın kalın sürüldüğü kısımlarda yama şeklinde kabartılıdır, kalın sürülen kısımlar zamanla çatlar ve pul pul dökülür¹³⁰. Astar 1. grup kadar parlak değildir. Form olarak çok zengin değildir, DSB-1 formlarının devamı olup, yeni eklenen formlar daha büyük ölçülerde ve sade profillere sahiptir¹³¹. DSB-2 grubunda daha çok bitkisel bezek baskıları bulunur¹³². Bu grupta hem kalıp, hem de çark yapımı seramikler birlikte üretilmiştir¹³³. Üretimleri MS 75' den MS 2. yüzyılın sonuna kadar devam etmektedir¹³⁴.

DSB-2 Grubu (Hayes Form 60) Tabak Kat. no. 7: DSB-2 Grubu içerisinde oldukça yaygın olarak kullanılan bir form olup, Ephesos ve Tralleis üretimi örneklerde zengin ve farklı profil özellikleri görülmektedir¹³⁵. Dudak kısmı yüksek, dikey, dışa sarkık ve gövdeye keskin bir şekilde bağlanan bir tabak parçasıdır. Hayes'in yaptığı tipolojide, DSB Grubu, form 60'da, dudak profili ve cidar kalınlığına göre a ve b olarak iki alt grupta değerlendirilmektedir¹³⁶. Letoon'dan ele geçen örnek, DSB-2 grubu örneklerine girmekte ve Hayes tarafından bu örnekler MS 150 yılına tarihlenmektedir. Benzer örnekleri Miletos¹³⁷, Didyma¹³⁸, Ephesos¹³⁹, Tralleis¹⁴⁰, Atina Agorası¹⁴¹, Korinth¹⁴², Paphos¹⁴³, Stobi¹⁴⁴, Assos¹⁴⁵, Magnesia¹⁴⁶, Metropolis¹⁴⁷, Anemurium¹⁴⁸, Limyra¹⁴⁹, Andriake¹⁵⁰, Patara'dan¹⁵¹ ele geçmiştir. Letoon'dan ele geçen örneğin, aşağıya sarkık, uzun, ince cidarlı dudak profili ve gövdesinin konik olması nedeniyle DSB-2 Grubu'nun daha geç tarihlenen örneklerle girdiği düşünülmektedir. Benzerlerine göre MS 2. yüzyıla tarihlendirilmektedir.

Kat. no. 7, Fig. 11

Ölçüleri: Ağız Ç. 18. 5 cm; Korunan Y. 6 cm.

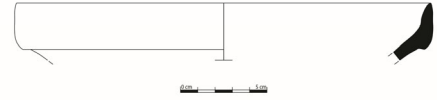
Hamur Rengi: 2,5 YR-4/8-red.

Astar Rengi: 2,5 YR-4/8-red.

Hamur Tanımı: Katkısız, iyi pişmiş hamur yapısı görülür.

Tarihi: MS 2. yüzyıl.

Benzerleri: Gassner 1997, 132, lev. 43; Zelle 1997, 180, fig. 10, kat. 90; Ladstätter 2000, 100, fig. 6, 1-13; Erol 2004, 74-76, lev. 96, çiz. 452; Wintermeyer 2004, 145-146, no. 1414-1424; Korkut -

Figür 11

¹²⁹ Özdilek 2018, 641.

¹³⁰ Erol 2004, 22.

¹³¹ Erol 2004, 22.

¹³² Özdilek 2018, 639.

¹³³ Erol 2004, 21.

¹³⁴ Erol 2004, 22; Özdilek 2018, 640.

¹³⁵ Erol 2004, 74-76 lev. 95-97, çiz. 448-456.

¹³⁶ Hayes 1985, 64, lev. XIV 5-8.

¹³⁷ Berndt 2003, lev. 1, TS 012 (S372); Wintermeyer 2004, 145-146 no. 1414-1424.

¹³⁸ Wintermeyer 2004, 145 vd., no. 1414-1424.

¹³⁹ Gassner 1997, 132, no. 510, lev. 43; Ladstätter 2000, 100, fig. 6, 1-13; Meriç 2002, 53-54, lev. 2-25 K 253-269.

¹⁴⁰ Erol 2004, 74-76 lev. 95-97, çiz. 448-456.

¹⁴¹ Hayes 2008, 39 fig. 12, 356-366.

¹⁴² Hayes 1973, 454, lev. 87, 152.

¹⁴³ Hayes 1991, 51 vdd., fig. XXI, 7-10.

¹⁴⁴ Anderson-Stojanovic 1992, 51 vd., lev. 35-36, 307-313.

¹⁴⁵ Zelle 1997, 180, fig. 10, no. 90.

¹⁴⁶ Vapur 2011, 149, çiz. 3, kat. 24.

¹⁴⁷ Güngör 2005, 47, lev. 24, 130.

¹⁴⁸ Williams 1989, 19, fig. 7, 104-109.

¹⁴⁹ Marksteiner *et al.* 2007, lev. 17, C6.

¹⁵⁰ Özdilek 2018, 645, T.4, fig.6.

¹⁵¹ Korkut - Grosche 2007, 130, no. 150; Uygun 2011, 68, lev. 31, kat. 458.

Grosche 2007, 130, no. 150; Marksteiner *et al.* 2007, lev. 17, C6; Hayes 2008, fig. 12, 366, fig. 13, 368; Uygun 2011, 68, lev. 31, kat. 458; Vapur 2011, 149, çiz. 3, kat. 24; Özdilek 2018, 645, T.4, fig. 6.

Doğu Sigillata B Grubu (Hayes Form 60) Tabak Kat. no. 8: Letoon'dan ele geçen düztabanlı kaide örneği Hayes 60'da¹⁵² görülen tabakların keskin konturlu eğik gövde, merkez noktaya doğru cidar kalınlığı azalan düztabanlı tabak formuna aittir. Tabanın içerisinde küçük bir yiv bulunur. Benzer örnekleri Ephesos¹⁵³, Ephesos Vedium Gymnasiumu¹⁵⁴, Ephesos Yamaç Ev 2¹⁵⁵ ve Patara'da¹⁵⁶ ele geçmiştir. Benzer örneklere göre, Letoon'da bulunan kaide MS 2. yüzyılın ortasına tarihlenmektedir.

Kat. no. 8, Fig. 12

Ölçüleri: Kaide Ç. 20 cm; Korunan Y. 2 cm.

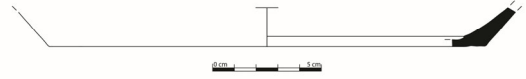
Hamur Rengi: 2,5 YR-6/8-light red very pale brown.

Astar Rengi: 2,5 YR-4/8-red.

Hamur Tanımı: Kireç ve mika katkılı, iyi pişimli hamur yapısı vardır.

Tarihi: MS 2. yüzyılın ortası.

Benzerleri: Hayes 1985, XIV, 8; Meriç 2002, lev. 25, K 261-K 262; Ladstätter 2005, lev. 176, K 441; Ladstätter 2008, lev. 277, TS 53-TS 54; Uygun 2011, 234, kat. 458.

Figür 12

Doğu Sigillata B-2 Grubu Konik Gövdeli Kâse (Hayes Form 70) Kat. no. 9: DSB Grubu seramikleri içerisinde oldukça yoğun olarak kullanılan bir formdur. Konik gövdeli, dik dudaklı gövdesinin ortasında dirsek yapan, kaideye doğru daralan, alçak halka kaideli kâse formudur¹⁵⁷. Bu form DSB-1 ve DSB-2'de bulunur. Hayes bu grubu form 69-70'de iki ayrı grupta değerlendirmiştir. Form 69'da dudakın altında spiral bezemesi bulunurken, bezemesiz yalın olan formu ise 70'te değerlendirir¹⁵⁸. Benzer örnekleri Atina Agorası¹⁵⁹, Korinth¹⁶⁰, Stobi¹⁶¹, Assos¹⁶², Metropolis¹⁶³, Ephesos¹⁶⁴ ve Apollonia a.R.¹⁶⁵, Patara¹⁶⁶ ve Andriake'de¹⁶⁷ ele geçmiştir. Benzerlerine göre, Letoon örneği MS 1. yüzyılın sonu-MS 2. yüzyılın başına tarihlendirilmektedir.

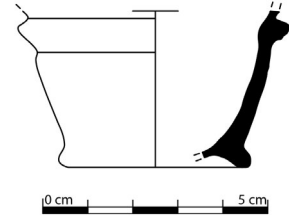
Kat. no. 9, Fig. 13

Ölçüleri: Kaide Ç. 4 cm; Korunan Y. 4 cm.

Hamur Rengi: 10 YR-8/4-very pale brown.

Astar Rengi: 2,5 YR-6/8 light red.

Hamur Tanımı: Orta pişimli, az miktarda katkılı hamuru bulunur.

Figür 13

¹⁵² Hayes 1985, XIV, 8.

¹⁵³ Meriç 2002, lev. 25, K 261, K 262.

¹⁵⁴ Ladstätter 2008, lev. 277, TS 53, TS 54.

¹⁵⁵ Ladstätter 2005, lev. 176, K 441.

¹⁵⁶ Uygun 2011, 234, kat. 458.

¹⁵⁷ Hayes 1985, lev. XIII, kat. 2.

¹⁵⁸ Hayes 1985, 66, lev. XIV-XV 19,1.

¹⁵⁹ Hayes 2008, fig. 13, 389 (P 11498).

¹⁶⁰ Hayes 1973, 454 lev. 86, 148.

¹⁶¹ Anderson-Stojanovic 1992, 52, lev. 38, 320-325.

¹⁶² Zelle 1997, 178, no. 54.

¹⁶³ Güngör 2005, 46, lev. 21-23, 108-126.

¹⁶⁴ Beyll *et al.* 1993, lev. 5, 59.

¹⁶⁵ Şahin - Özbey 2017, 90, kat. M5a-29; H.

¹⁶⁶ Uygun 2011, lev. 31, kat. 466.

¹⁶⁷ Özdilek 2018, 647, K5, DSB-2, fig. 9.

Tarihi: MS 1. yüzyılın sonu-2. yüzyılın başı.

Benzerleri: Beyll *et al.* 1993, lev. 5, 59; Zelle 1997, 178, no. 54; Hayes 2008, fig. 13, 389 (P 11498); Uygun 2011, lev. 31, kat. 466; Şahin – Özbey 2017, 90, kat. M5a-29; H; Özdilek 2018, 647, K5, DSB-2, fig. 9.

Siyah Astarlı Geniş Kâse/ Khalice? Kat. no. 10: Gri üretim olarak adlandırılan seramikler Hellenistik ve Roma Dönemi'nde özellikle Ege Bölgesi'nde üretilmişlerdir¹⁶⁸. Ele geçen az sayıda Doğu *Sigillata* seramiklerinde siyah astarlı "*terra nigra*" olarak adlandırılan tabak ve kâse örneği ele geçmiştir¹⁶⁹. Pergamon *Sigillata*ları içerisinde siyah astarlı seramiklerin üretildiği bilinmektedir¹⁷⁰. Jones, Tarsus Gözlükule'de bulunan "*Pergamon Sigillata*ları" olarak değerlendirdiği seramikler içerisinde, siyah astarlı olanlarının, Batı *Sigillata*ları'nın taklidi olarak üretildiğini söylemektedir¹⁷¹. Augustus Dönemi'nde ortaya çıkan bu seramikler, Claudius-Nero Dönemi'ne kadar üretilmişlerdir¹⁷². Siyah astarlı *sigillata* formlarından Samaria¹⁷³, Korinth, Samos, Ephesos, Çandarlı, Priene, Delos, Tarsus ve Antiokheia'da bulunmuştur. Crowfoot, Samaria'dan ele geçen tabak ve kâse örneklerini değerlendirirken, Thompson'un yorumunu yazmıştır. Thompson, siyah astarlı bu örneklerin Attik Klasik Dönem geleneğinden gelerek, metal kaplara öykündüğünü ve kilden üretilmiş olmaları sebebiyle daha ucuza üretildiğini ve *sigillata*ların erken üretilen örnekleri olduğunu söylemektedir¹⁷⁴. Kenrick, Berenice'den ele geçen örnekleri değerlendirdiği çalışmasında, Siyah Astarlı C grubunda değerlendirdiği örneklerin az sayıda olduğunu, bu örneklerin genellikle Ege Bölgesi'nden ve az sayıda Doğu Akdeniz'den ele geçtiğini söylemektedir¹⁷⁵. Siyah Astarlı C grubu olarak adlandırılan örnekler özellikle Samos¹⁷⁶ ve Ephesos'tan ele geçmiş olup bu seramiklerin kökeninin Siyah Astarlı B grubu ve Ionia üretimi Megara kâseleriyle bağlantılı olduğu düşünülmektedir¹⁷⁷. Önceleri araştırmacılar tarafından "*Samian*" seramikleri olarak adlandırılan grup, daha sonraları DSB olarak adlandırılmıştır. Siyah astarlı bu seramiklerin tarihlendirilmesi; palmet baskılı örneklerin Hellenistik Dönem, *terra sigillata* formunda üretilenlerin ise MÖ 1. yüzyıldan, MS 1. yüzyılın ikinci çeyreği olduğu önerilmektedir¹⁷⁸.

DSB Grubu içerisinde görülen bu formun etkilendiği örnekler Arretina seramikleri içerisinde görülmektedir. Bu formun öncül örnekleri Dragendorff form 24-25 içerisinde bulunur¹⁷⁹. İtalya seramiklerinde benzer formdaki kâselerin tondosunda usta damgaları yer almakta olup, Claudius Dönemi'ne tarihlenmişlerdir. DSB-1 üretimlerinde ise İtalya menşei ürünlerin Batı Anadolu yerel örneklerinin üretildiği bilinmektedir. Bu da Ephesos'ta ve Tralleis'te DSB üretiminin başlangıcının, İtalyan ustaların buraya gelmeleriyle başladığı şeklinde yorumlanmaktadır¹⁸⁰. C. Sentius ve ticari bağlantıları üzerine yapılan çalışmada Ephesos Tetraganos Agorası'ndaki bir depo-işlikte 4000 adet DSB seramiği ele geçmiştir. Bu seramiklerden, 681'inin üzerinde baskı bulunmuştur. Seramiklerden 174 tanesinin üzerindeki baskı C. Sentius'tur¹⁸¹. Özellikle Batı *Sigillata* ustalarının isimlerinin bulunduğu

¹⁶⁸ Waagé 1948, 59-60.

¹⁶⁹ Waagé 1948, 59; Jones 1950, 174.

¹⁷⁰ Meyer-Schlichtmann 1988, 16; Bounegru 2003, 139.

¹⁷¹ Jones 1950, 183 vd.

¹⁷² Jones 1950, 184.

¹⁷³ Crowfoot 1957, fig. 52, 259, fig. 53.

¹⁷⁴ Crowfoot 1957, 259.

¹⁷⁵ Kenrick 1985, 52.

¹⁷⁶ Technau 1929, 48.

¹⁷⁷ Kenrick 1985, 53.

¹⁷⁸ Kenrick 1985, 53.

¹⁷⁹ Oswald – Pryce 1966, 171, lev. XI, 3.

¹⁸⁰ Hayes 1973, 468; Lund 2003, 128; Zabehlicky-Schefenegger 2003, 118 vd.

¹⁸¹ Zabehlicky-Schefenegger 2003, 118.

seramiklerin ortaya çıkarılması, onların Ephesos ve Tralleis'te şube açtıklarını göstermektedir. Zabehticky-Schefenegger Ephesos'taki kazı sonuçlarını değerlendirirken, uzakta dükkân açmaya alışkın olan batılı ustaların Ephesos'ta da şube açtıklarını ve ürünlerini pazarladıklarını söylemektedir¹⁸². Dükkân kazısından ele geçen baskılı örneklerin yanında Ephesos üretimi gri seramikler ve Ephesos kandilleri de bulunmuştur¹⁸³. DSB seramiklerinin astar renklerinin genellikle turuncu-kırmızı olduğu, fakat kırmızimsı-kahverengi hatta siyah astarlı örneklerin de var olduğundan söz edilmektedir¹⁸⁴. Siyah üretimlerin bazılarının üretim hatası ya da dükkânın geçirdiği yangınla bağlantılı olarak siyah olduğu şeklinde yorumlanmıştır¹⁸⁵. Bu seramiklerin tarihini, İtalyan ustaların Lyon'da açtıkları şubedeki seramiklere göre MÖ 10 yılına vermektedir¹⁸⁶. Sonuç olarak Tralleis ve Ephesos'taki DSB üretimi ve satışı, buraya İtalya'dan gelen ustalarla başlamış olup, formların İtalya etkili olması ve İtalyan ustaları ile yerel ustaların birlikte çalıştıklarını göstermektedir¹⁸⁷.

Letoon'dan ele geçen kâse/khalice formundaki bu örnek DSB-1 Hayes form 38'e girmektedir¹⁸⁸. Letoon örneğinin sivri bitimli dikey dudağı vardır. Dudak, geniş bir bant halinde dış bükey profil gösterir. Dudağın üzerinde rulet bezemesi yer alır. Dudak bandının altında dışa taşkın sivri dirsek profili ve kaideye doğru daralan gövde formu vardır. Gövdesinin alt bölümü kırıktır. Bu yüzden benzer örnekleri gibi geniş kâse ya da khalice olarak değerlendirilebilir. Bu formun öncül örnekleri İtalya *Sigillataları*'nda kâselerde ve kraterlerde görülmektedir. İtalya kâse ve kraterlerinin genel karakteri olan metal kapların özellikleri keskin profil hatlarına sahip olmaları DSB örneklerinde de görülür. Bunun yanı sıra dudakta yer alan rulet bezemeleri de DSB örneklerinde uygulanmaktadır. DSB örneklerinde benzer profil gösteren kâselerde ve bu forma giren kraterlerde İtalyan usta damgalarının bulunması, bu örneklerin İtalya etkisini açıkça göstermektedir. Benzer örnekleri Atina Agorası'ndan ele geçmiş olan bir ağız bir de gövde-kaide parçasıdır¹⁸⁹. Atina örnekleri MS 25-50 yıllarına tarihlendirilmiştir¹⁹⁰. Ephesos'tan ele geçen kâse formlarındaki benzer örneği ise Hayes DSB-1 38 formu'nda değerlendirilmiştir¹⁹¹. Letoon örneği DSB-1 Grubu'nda olup, İtalya *Sigillataları* etkisinde üretilmiştir ve MS 1. yüzyılın başına tarihlendirilmektedir. Gri hamur dokusu ve siyah, kısmen parlak astarı ise Ephesos üretimi kandillerle, gri üretim Ephesos düz tabakları ve tepsileri ile benzeşmektedir.

Kat. no. 10, Fig. 14

Ölçüleri: Ağız Ç. 15 cm; Korunan Y. 3,5 cm.

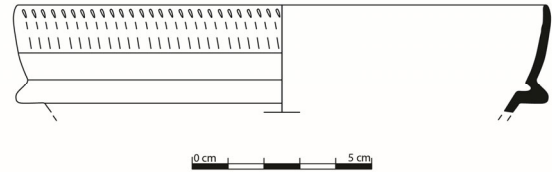
Hamur Rengi: 2,5 YR 7/1 light reddish gray.

Astar Rengi: 5 YR-2.5/1-black.

Hamur-Astar Tanımı: İnce, katkısız, iyi pişmiş hamur yapısı görülür. Siyah parlak astarı vardır.

Tarihi: MS 1. yüzyılın başı.

Benzerleri: Hayes 1985, lev. XIII/8; Meriç 2002, 61, lev. 24, K 242; Hayes 2008, fig. 9, 248, 254.

Figür 14

¹⁸² Zabehticky-Schefenegger 2003, 118 vdd.

¹⁸³ Zabehticky-Schefenegger 2003, 118 vdd.

¹⁸⁴ Zabehticky-Schefenegger 2003, 118 vdd.

¹⁸⁵ Zabehticky-Schefenegger 2003, 118.

¹⁸⁶ Zabehticky-Schefenegger 2003, 119.

¹⁸⁷ Lund 2003, 132 vd.

¹⁸⁸ Hayes 1985, lev. XIII/8.

¹⁸⁹ Hayes 2008, fig. 6, 248, 254.

¹⁹⁰ Hayes 2008, 146.

¹⁹¹ Meriç 2002, 61, lev. 24, K242.

Doğu *Sigillata* C Grubu

DSC Grubu seramiklerinin üretim merkezleri Pergamon ve Çandarlı'dır¹⁹². Conze, Pergamon'dan ele geçen buluntuları incelediği çalışmasında, DSA Grubu'ndan farklı tipoloji ve hamur-astar özelliklerine sahip, farklı bir grubun varlığından söz eder¹⁹³. Bu grubun üretim merkezlerinden biri olan Çandarlı seramikleri Loeschke tarafından "Çandarlı *Sigillatası*" olarak adlandırmıştır¹⁹⁴. *Sigillata*lara harf kodlaması getiren Kenyon ise bu grubu DSC olarak adlandırmıştır. Çandarlı *Sigillata*ları'nı tipolojik olarak ayıran kişi ise Schäfer'dir¹⁹⁵. DSC Grubu'ndaki seramikleri Pergamon ve Çandarlı üretim merkezlerine göre ayıran kişi Meyer-Schlichtmann olmuştur¹⁹⁶. DSC Pergamon *Sigillata*ları, tipolojik ve tarihlendirme açısından Çandarlı *Sigillata*ları'ndan farklılık gösterirken, hamur-astar özellikleriyle benzerdir¹⁹⁷. Pergamon *Sigillata*ları'nın üretim tarihi MÖ 2. yüzyılın ikinci yarısı olan DSA Grubu ile hemen hemen çağdaştır. Son üretim tarihi ise MS 2. yüzyılın ikinci yarısı olup, Çandarlı'daki seramik üretiminin varlığı ile son bulmuş olabilir¹⁹⁸. Deniz ticareti ile birlikte Pergamon *Sigillata*ları'nın yayılım alanları; Batı Anadolu kıyıları¹⁹⁹, Doğu Akdeniz²⁰⁰, Pamphilya²⁰¹, Lykia²⁰² ile Yunanistan'dır²⁰³. Hamur özelliği sert pişimli, az miktarda mika ve kireç katkılı olmasıdır²⁰⁴. Meyer-Schlichtmann tarafından üç farklı hamur rengi tespit edilmiştir²⁰⁵: "1. grup kahverengimsi sarı, 5 YR 8/4; 7,5 YR 8/2-8/6; 7,5 YR 6/6, 6/8, 7/6, 7/8; 7,5 YR 5/6, 5/8; 10 YR 6/6-8/8) renktedir. 2. grup sarımsı kırmızıdan kahverengimsi kırmızı 5 YR 6/6, 6/8, 7/6, 7/8 renktedir. 3. grup kırmızıdan kırmızımsı kahverengine kadar değişkenlik gösterir, 2,5 YR 4/8, 5/8; 2,5 YR 6/6, 6/8; 10 R 6/6, 6/8; 10 R 5/6, 5/8 tonlarındadır". Astarla 5 farklı renk saptanmıştır²⁰⁶: "1. grup kırmızı 2,5 YR 5/6, 5/8; 5 YR 6/6, 6/8, 7/6; 10 R 5/6, 5/8 renktedir. 2. grup kırmızımsı kahverengi 2,5 YR 4/6, 4/8; 7,5 YR 3/8, 4/8; 10 R 4/6, 4/8 renktedir. 3. grup siyahımsı 2,5 YR N 2,5/0; 2,5 Y N 3/0; 5 Y 2,5/2; 5 Y 3/1; 10 YR 3/2; 2,5 YR 2,5/2; 2,5 YR 2,5/4; 7,5 YR 3/2 renktedir. 4. grup kahverengimsi 5 YR 4/3, 4/4, 4/6; 2,5 YR 4/2; 7,5 YR 6/2; 2,5 YR 3/2, 3/4; 5 YR 3/3, 3/4 renktedir. 5. grup 1-2 ya da 3-4 karışımıdır". DSC *Sigillata*ları'nın (Çandarlı) başlangıç tarihi hakkında farklı görüşler bulunmaktadır. Bunlardan konuyla ilgili ilk araştırma yapan Loeschke'nin çalışmaları doğrultusunda, seramiklerin ortaya çıkış tarihini Tiberius-Claudius Dönemi'ne veren araştırmacılar vardır²⁰⁷. Son dönemlerde Ketios Vadisi'nde yapılan çalışmalarla *sigillata*ların tarihi Augustus Dönemi'ne çekilmiştir²⁰⁸. DSC Grubu seramiklerinin üretimi MS 3. yüzyılda sonlanır, "Late Roman C" grubu MS 4. yüzyılda üretilmeye başlar, Çandarlı *Sigillata*ları'nın yerini almıştır²⁰⁹. Loeschke tarafından Çandarlı *Sigillata*ları tanımlanmış olup, 42 form belirlenmiştir²¹⁰. Hayes'in yaptığı son güncel

¹⁹² Özdilek 2017b, 260-276.

¹⁹³ Conze 1903, 23.

¹⁹⁴ Loeschke 1912, 357.

¹⁹⁵ Schäfer 1962, 77.

¹⁹⁶ Meyer-Schlichtmann 1988, 13.

¹⁹⁷ Meyer-Schlichtmann 1988, 14.

¹⁹⁸ Özdilek 2017b, 263.

¹⁹⁹ Beyll *et al.* 1993, 13-14; Bounegru - Erdemgil 1998, 263; Erol 2004, 81-86; Ladstätter 2008, 99. Assos için bk. Zelle 1997, 206.

²⁰⁰ Waagé 1948, 32 (Antiokheia); Kenyon 1957, 354 (Samaria); Jones 1950, 23 vd. (Tarsus).

²⁰¹ Fırat 1999, 15.

²⁰² Uygun 2011, 74; Korkut - Işın 2015, 221; Özdilek 2017b, 260-276.

²⁰³ Hayes 2008, fig. 24 (Atina); Slane 1990, 53 (Korinth).

²⁰⁴ Fırat 1999, 15.

²⁰⁵ Meyer-Schlichtmann 1988, 14.

²⁰⁶ Meyer-Schlichtmann 1988, 15.

²⁰⁷ Kenyon 1957, 283; Meyer-Schlichtmann 1988, 8; Gassner 1997, 135.

²⁰⁸ Bounegru - Erdemgil 1998, 266.

²⁰⁹ Hayes 1972, 323.

²¹⁰ Loeschke 1912, 360-389.

tipoloji çalışmasında, 24 form çıkarılmıştır²¹¹. Deniz ticareti ile yayılım alanları; Batı Anadolu kıyıları²¹², Yunanistan²¹³, Girit²¹⁴, Karadeniz²¹⁵, Pamphylia²¹⁶, Lykia²¹⁷, Kuzey Afrika²¹⁸ ve Filistin'de²¹⁹ görülür. Hamur; sarımsı kırmızıdan kırmızımsı kahverengi tonlarında, kireç katkılı tanecikli bir hamur yapıya sahiptir (2,5 YR 5/8, 6/6, 6/8, 7/6, 7/8; 5 YR 6/6, 7/6, 7/8). Astar, portakalimsı kırmızıdan, koyu kırmızıya varan, içte parlak, dışta mattır (2,5 YR 4/6, 4/8, 5/6, 5/8, 6/6; 10 R 4/8, 5/6, 5/8).

DSC Grubu Pergamon Kâse Kat. no. 11: Kâsenin dik, ince cidarlı bir dudacağı vardır. Yatay bir yivle basık, yayvan, yarım küre formunda gövdeye geçilir. Gövdenin en geniş olduğu kesimde bir profil daha yapmaktadır. Benzerlerinin kaideleri yüksek ve profilidir. Letoon'dan ele geçen formun benzeri Batı *Sigillataları*'nda Kuzey İtalya'da²²⁰; Ritterling 8, Haltern 6, Dragendorff 40, Goudineau 21 olarak adlandırılan formlarda görülmektedir. Bu form MS 1. yüzyıl-2. yüzyıla tarihlenir²²¹.

Doğu *Sigillataları*'nda ise; bu kâse formunun benzer örnekleri Pergamon atölyesinde üretilen Hellenistik Dönem'e tarihlenen kâse-kantharoslarda da görülmektedir. *Sigillatalar* içerisinde yarım küre formuna yakın kâseler en yoğun olarak DSA Grubu'nda bulunmaktadır. DSC Pergamon üretimi örneklerin en belirgin ve ayırtıcı özelliği ise dudak kısmının hafif dışarıya sarkık ve keskin profille ayrılıyor olması ve gövde üzerinde de keskin profillerin tercih ediliyor olmasıdır. Erken örneklerde astar kahverengi-kırmızı tonlarındadır. Letoon'dan ele geçen örneğin kaidesi korunamamıştır. Benzer örneği Pergamon²²² ve Patara'dan²²³ ele geçmiştir. Benzerlerine göre bu örnek, MÖ 1. yüzyılın ikinci yarısı-MS 1. yüzyıla tarihlendirilir.

Kat. no. 11, Fig. 15

Ölçüleri: Ağız Ç. 12 cm; Korunan Y. 3,5 cm.

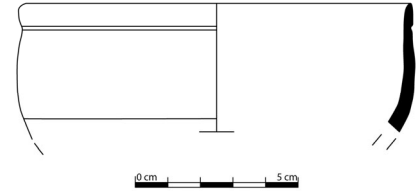
Hamur Rengi: 7,5 YR-8/7-pink.

Astar Rengi: 2,5 YR-5/8-red.

Hamur Tanımı: İnce, katkısız, iyi pişmiş hamur yapısı görülür.

Tarihi: MÖ 1. yüzyılın ikinci yarısı- MS 1. yüzyıl.

Benzerleri: Hayes 1985, lev. LXIII, 17; Meyer-Schlichtmann 1988, 94, lev. 11, 122, N6, N8; Uygun 2011, 238, lev. 33, kat. 491.

Figür 15

DSC Kâse Kat. no. 12: Üst kısımda kısa ve düz ağız, aşağıya doğru yuvarlatılmış bir profile sahiptir. Ağız kısmı geniş, kaideye doğru daralan geniş kâse formudur. Açık kırmızı hamur, kum ve kireç katkılıdır. Üzerine uygulanan astarın pul pul döküldüğü gözlemlenmektedir. Astar rengi kahverengimsi kırmızı Pergamon *Sigillataları*'nın astar özellikleriyle

²¹¹ Hayes 1985, 71-78.

²¹² Tekkök-Biçken 1996, 92; Gassner 1997, 135-137.

²¹³ Robinson 1959, 24 G 13-G14; Hayes 1973, 456-457.

²¹⁴ Hayes 1983, 118; Sackett 1992, 158-159;

²¹⁵ Knipowitsch 1929, 21-29; Meyer-Schlichtmann 1988, 8.

²¹⁶ Atik 1995, 97-98.

²¹⁷ Mader 1996, 91; Korkut - Grosche 2007, 130-131; Rückert 2007, 36; Uygun 2011, 76-80; Özdilek 2017b, 260-276.

²¹⁸ Kenrick 1985, 257-265.

²¹⁹ Zelle 1997, 14.

²²⁰ Hayes 1985, lev. LXIII, 17.

²²¹ Hayes 1985, 204, 23.

²²² Meyer-Schlichtmann 1988, 94, lev. 11, 122, N6, N8.

²²³ Uygun 2011, 238, lev. 33, kat. 491.

benzeşmektedir. Benzer örneği Pergamon'dan ele geçmiştir²²⁴. Pergamon örneği ışığında bu örnek MS 1. yüzyılın üçüncü çeyreğine tarihlendirilmiştir.

Kat. no. 12, Fig. 16

Ölçüleri: Ağız Ç. 15 cm; Korunan Y. 1,5 cm.

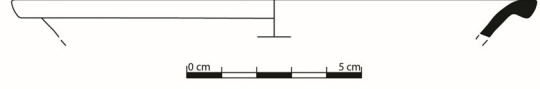
Hamur Rengi: 2,5 YR-6/8-light red.

Astar Rengi: 2,5 YR-4/8-red- .

Hamur Tanımı: Orta pişimli, kum-kireç katkılı hamur yapısı vardır.

Tarihi: MS 1. yüzyılın üçüncü çeyreği.

Benzerleri: Meyer-Schlichtmann 1988, lev. 12, 143, N 15c.

Figür 16

Lykia Bölgesi Kırmızı Astarlı Seramikleri

Letoon kazılarında ele geçen yerel üretim seramikleri içerisinde Doğu *Sigillata* formlarının benzerleri fakat hamur ve astar özellikleri bakımından özensiz olan örnekleri bulunur. Bu örneklerin, Doğu *Sigillata*ları'ndaki gibi kaliteli kırmızı parlak astara sahip olmamaları nedeniyle, *sigillata* terimi yerine Lykia Bölgesi kırmızı astarlı seramikleri olarak adlandırılmışlardır²²⁵. Roma Dönemi'nde Patara, Ksanthos, Letoon, Tlos, Rhodiapolis, Myra, Andriake kentlerinde, günlük kullanım seramikleri²²⁶ ve kırmızı astarlı seramiklerde²²⁷ yerel üretimlerin artmış olduğu gözlemlenmiştir. Batı Lykia Bölgesi'nde Geç Hellenistik ve Roma Dönemi kırmızı astarlı seramikleri üzerine yapılan en kapsamlı çalışma Patara olması nedeniyle burada yerel üretimler üzerine Patara kentinden ele geçen seramiklerin hamur ve astar özelliklerine bakmak gerekir²²⁸. Patara'dan ele geçen seramiklerde üç grup hamur rengi tespit edilmiştir, bunlar kırmızımsı sarı, sarımsı kahverengi, açık kırmızıdır²²⁹. Astar ise kırmızıdan-kahverengiye kadar fırınlamaya bağlı olarak değişmekte olup, astarlarının farklı kalınlıklarda uygulandığı görülmüştür²³⁰. Astarın çoğu zaman yüzeyde açık-koyulu dalgalanmalara sahip olduğu saptanmıştır²³¹. Mevcut *sigillata* tipolojisinde görülmeyen formlar vardır²³². Hamur dokusunda katkı maddelerine rastlanmaktadır²³³. Fırınlanma sonrasında hamur içerisinde bulunan kireç katkıları dışarıya çıkmış ve hamurda boşluklar oluşmuştur²³⁴. Seramiklerin yüzeyinin iyi perdahlanmaması sonucunda, pürüzlü bir dokusu oluşmuştur²³⁵. Patara yerel üretim kırmızı astarlı seramiklerinin katkılı hamur dokusu, alacalı astar özellikleri, işçilik ve fırınlanma kalitesindeki düşüklük buranın genel özelliğidir²³⁶. Patara'daki yerel üretimler; tabak, kâse, maşrapa, krater formlu kâse ve testi formlarında olup, bu seramiklerin DSA, DSD, Afrika kırmızı astarlı seramikleri ve günlük kullanım seramiklerinde görüldüğü saptanmıştır²³⁷. Letoon teras duvarı kazılarında dört

²²⁴ Meyer-Schlichtmann 1988, 100 vd., lev. 12, 143, N 15c.

²²⁵ Sagalassos, Patara'dan ele geçen ve Akhisar Arkeoloji Müzesi'nde bulunan bu tür seramikler de araştırmacılar tarafından kırmızı astarlı seramikler olarak adlandırılmışlardır. Sagalassos için bk. Poblome 1999, 24 vdd.; Patara için bk. Uygun 2011; Akhisar Arkeoloji Müzesi için bk. Yıldız 2016, 252-270.

²²⁶ Pellegrino 2004, 123-143; Akın 2012, 58; Özdilek 2012, lev. 57, fig. 96; Lemaitre *et al.* 2013, 189-212; Rocheron – Blanco 2014, 685-692; Işın *et al.* 2015, 162.

²²⁷ Kaya 2007, 313-315; Uygun 2011, 129 vd.; Akın 2012, 58; Işın *et al.* 2015, 162.

²²⁸ Uygun 2011.

²²⁹ Uygun 2011, 122.

²³⁰ Uygun 2011, 122.

²³¹ Uygun 2011, 122.

²³² Uygun 2011, 106.

²³³ Uygun 2011, 106.

²³⁴ Uygun 2011, 106.

²³⁵ Uygun 2011, 106.

²³⁶ Uygun 2011, 122.

²³⁷ Uygun 2011, 106.

örnekte yerel özellikler tespit edilmiş olup, bu örneklerden kat. no. 13'ün Patara'da üretimi yapıldığı saptanmıştır. Diğer örnekler için kesin bir şey söylemek mümkün değildir.

Letoon Kâse Kat. no. 13: Geniş ağızlı, dışa taşkın dudaklı, yayvan ve derin gövdeli kâse formudur. Bu formun benzer örnekleri Doğu *Sigillata* A Grubu ve günlük kullanım seramikleri ve Afrika kırmızı astarlı seramikleri içerisinde bulunur ve MÖ 1. yüzyılın ilk yarısına tarihlenir²³⁸. DSA Grubu hamur ve astar özelliklerine göre kalitesizdir, bu nedenle Lykia yerel üretimi olarak değerlendirilmiştir. Benzer örnekleri Anemurium²³⁹, Stobi²⁴⁰, Didyma²⁴¹, Patara²⁴² ve Tlos'ta²⁴³ ele geçmiştir. Benzer örnekler göre; MS 1. yüzyılın ikinci yarısı-MS 2. yüzyılın ilk yarısına tarihlenir.

Kat. no. 13, Fig. 17

Tip no: Kâse

Ölçüleri: Ağız Ç. 15,5 cm; Korunan Y. 4 cm.

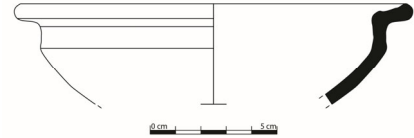
Hamur Rengi: 7,5YR-7/8-reddish yellow.

Astar Rengi:

Hamur Tanımı: Az miktarda kum katkılı, iyi pişmiş hamur yapısı görülür.

Tarihi: MS 1. yüzyılın ikinci yarısı-2. yüzyılın ilk yarısı.

Benzerleri: Williams 1989, 41, fig. 19, 232, 233; Anderson-Stojanovic 1992, lev. 122, no. 1033; Wintermeyer 2004, lev. 1157-1158, fig. 1260, Typ Ta 5.7; Özdemir 2009, 109, kat. 100-101; Uygun 2011, lev. 55, kat. 839; Sezgin 2017, lev. 246, kat. 2226; Işın *et al.* 2015, 182, kat. 127.

Figür 17

Letoon Kâse Kat. no. 14: Yuvarlak gövdeli, derin kâse formudur. Ağız kısmı korunmamıştır. Gövdesinin en karakteristik özelliği metal kaplarda görülen keskin kademeli yivlerin gövdesi üzerinde bulunmasıdır. Benzer örnekleri Patara yerel üretim kırmızı astarlı seramiklerinde bulunur. Gövde ve taban profiline sahip Letoon örneğinin karşılaştırma örneği Patara'da ele geçen ağız ve gövde profiline sahip örneklerdir. Her iki örneğin en karakteristik özelliği gövdelerinin kademeli keskin yivlerle hareketlendirilmiş olması ve derin, geniş, yayvan kâse formunda olmalarıdır. Letoon ve Patara örneğinin hamur ve astar özellikleri örtüşmektedir. Lykia yerel üretimleri olduğu düşünülen bu kâselerin, Doğu *Sigillata* kadar özenli hamur-astar özellikleri bulunmaz. Ayrıca *sigillata* tipolojisinde, benzer formları bulunmamaktadır. Letoon örneğinin hamur yapısındaki mika ve kum katkısından, astarın özensizliğinden ve formun özgün oluşundan bölgenin yerel üretimi olabileceği düşünülmektedir. Benzer örnekler ışığında MS 1. yüzyıla tarihlenmektedir.

Kat. no. 14, Fig. 18

Ölçüleri: Kaide Ç. 6 cm; Korunan Y. 4 cm.

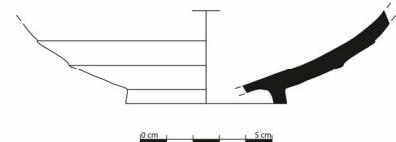
Hamur Rengi: 10 YR-8/8-yellow.

Astar Rengi: 2,5 YR-5/8-red.

Hamur Tanımı: Mika ve kireç katkılı, orta pişimli hamuru vardır.

Tarihi: MS 1. yüzyıl.

Benzerleri: -

Figür 18

Letoon Kâse Kat. no. 15: Konik formu kâse formu alçak halka kaideyle birleşmektedir. İnce cidara sahip konik kâse formunun kaide ve gövdenin birleşim yerinde yiv yer alır. İnce

²³⁸ Hayes 1985, 42, lev. VIII 4.

²³⁹ Williams 1989, 41, fig. 19, 232, 233.

²⁴⁰ Anderson-Stojanovic 1992, lev. 122, no. 1033.

²⁴¹ Wintermeyer 2004, lev. 1243-1262, fig. 1260, Typ Ta 5.7.

²⁴² Özdemir 2009, 109, kat. 101-102; Uygun 2011, lev. 55, kat. 839;

²⁴³ Işın *et al.* 2015, 182, kat. 127; Sezgin 2017, lev. 246, kat. 2226.

cidarlı bu formun benzer örnekleri günlük kullanım seramikleri²⁴⁴, DSB-2 Grubu *sigillata*ları içerisinde form 70'de bulunur²⁴⁵. Benzer örnekleri; DSB Grubu'nda Stobi²⁴⁶, Berenice²⁴⁷, Ephesos²⁴⁸, Patara²⁴⁹, Andriake'de²⁵⁰ ele geçmiştir. Katkılı hamur ve özensiz astarlanmasından dolayı bölgenin yerel üretimi olduğu düşünülmektedir. Benzerlerine göre, bu örnek MS 1. yüzyıla tarihlenir.

Kat. no. 15, Fig. 19

Ölçüleri: Kaide Ç. 3 cm; Korunan Y. 2 cm.

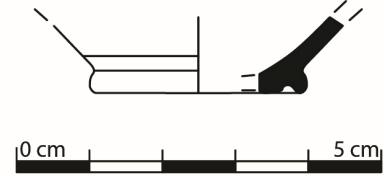
Hamur Rengi: 5 YR-6/4-light reddish brown.

Astar Rengi: 2,5 YR-5/8-red.

Hamur Tanımı: Kireç, kum katkılı iyi pişimli hamur yapısı vardır.

Tarihi: MS 1. yüzyılın sonu-2. yüzyılın başı.

Benzerleri: Hayes 1985, 66, lev. XV, 1; Kenrick 1985, fig. 46, 359. 3; Anderson-Stojanovic 1992, lev. 38, 324; Meriç 2002, 54, lev. 26, K 275; Uygun 2011, 236, kat. 471.

Figür 19

Letoon Kâse Kat. no. 16: Hellenistik Dönem'den itibaren üretilen halka formu kaide örneklerinin Roma Dönemi'ndeki devamı şeklindeki formdur. Halka kaide, yarım küre formu ve konik kâselerde kullanılır. Doğu *Sigillata*ları'nda tüm gruplarda benzer örneklere rastlanılmakta olup, en yakın benzeri DSD Grubu konik formu kâselerin kaide profilidir²⁵¹. Letoon'dan ele geçen halka formu kaide örneğinin, kaideye doğru daralan konik formu bir kâseye ait olabileceği düşünülmektedir. Kâsenin tabanında cidar kalınlığı merkeze doğru incelmektedir. Kaidenin merkezinde içbükey bir halka profili bulunur. Hamur yapısının kireç ve mika katkılı olmasından, astarının özensizliğinden, yerel üretim olabileceği düşünülmektedir. Benzer örnekler Kıbrıs²⁵², Atina Agorası²⁵³, Patara'da²⁵⁴ bulunmaktadır. Benzer örnekler ışığında MÖ 1. yüzyıl-MS 1. yüzyıla tarihlenmiştir.

Kat. no. 16, Fig. 20

Ölçüleri: Kaide Ç. 6 cm; Korunan Y. 3 cm.

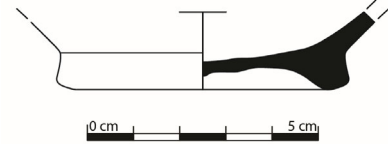
Hamur Rengi: 2,5 YR-6/8-light red.

Astar Rengi: 2,5 YR-5/8-red.

Hamur Tanımı: Kireç ve mika katkılı, iyi pişimli hamuru vardır.

Tarihi: MÖ 1. yüzyıl-MS 1. yüzyıl.

Benzerleri: Hayes 1985, lev. XX, 5, 6; Hayes 1991, fig. XIX, 28; Hayes 2008, 203, fig. 26, 822; Uygun 2011, lev. 41, kat. 611.

Figür 20

Genel Değerlendirme ve Sonuç

Bu çalışmada Roma Dönemi seramikleri içerisinde, Doğu *Sigillata*ları ve Lykia Bölgesi kırmızı astarlı seramikleri olmak üzere 17 parça değerlendirilmiştir. Form olarak ise; 13 kâse, 2 tabak ve 2 testi yer almaktadır. Bu seramikler; Letoon teras duvarı kazılarında ele geçen

²⁴⁴ Wintermeyer 2004, 119, fig. 1094.

²⁴⁵ Hayes 1985, 66, Hayes form 70, lev. XV, 1.

²⁴⁶ Anderson-Stojanovic 1992, lev. 38, 324.

²⁴⁷ Kenrick 1985, fig. 46, 359. 3.

²⁴⁸ Meriç 2002, 54, lev. 26, K 275.

²⁴⁹ Uygun 2011, 236, kat. 471.

²⁵⁰ Özdilek 2018, 646 vd. kat. 4-7.

²⁵¹ Hayes 1985, lev. XX, 5, 6.

²⁵² Hayes 1991, fig. XIX, 25.

²⁵³ Hayes 2008, 203, fig. 26, 822.

²⁵⁴ Uygun 2011, lev. 41, kat. 611.

karışık konteksli malzemedir. Kazılarda özellikle üst seviyelerde Geç Roma Dönemi seramikleri ele geçmiştir. İlerleyen seviyelerde yoğun olarak Hellenistik Dönem seramikleri ile az sayıda Roma Dönemi ince cidarlı seramikleri ve Doğu *Sigillata*ları ile birlikte ele geçmiştir. Kazıda zemin seviyesine yaklaşıldığında ise; mekânların işleviyle alakalı olduğu düşünülen günlük kullanım seramiklerinin sayısının arttığı gözlemlenmiştir. Günlük kullanım seramikleri, zengin tipte ve yoğunlukta olduğu için başka bir çalışma konusu olarak belirlenmiştir.

Bu çalışmada, teras duvarı kazılarında ele geçen seramikler dönemlerine ve formlarına göre istatistiki verilerle değerlendirilmiştir. Seramiklerin akıntı toprak içerisinden gelen durumu nedeniyle, tarihleme ve üretim merkezlerinin saptanması analogi yolu yapılmıştır.

Letoon teras duvarlarının ilk yapım evresi Hellenistik Dönem'e ait olup, duvarda Roma Dönemi onarım evresi de saptanmıştır. Bu alandan ele geçen seramiklerin de MÖ 1. yüzyıl ile MS 2. yüzyıla ait olmaları, bu alandaki Roma Dönemi'ne işaret etmesi açısından önemlidir.

Letoon 2017 teras duvarı kazılarında DSA Grubu Hayes form 42'de değerlendirilen 2 adet, yuvarlak konturlu konik kâse gövde ve kaide parçası ele geçmiştir. Bu kâseler MÖ 1. yüzyılın sonu-MS 1. yüzyılın ilk yarısına tarihlenmiştir (kat. no. 1- 2, fig. 5- 6).

DSA Grubu Hayes form 45, 46, 47, Samaria form 23'e ait 2 adet konik formlu kâsenin kaide kısmı ele geçmiştir. Kat. no. 4'ün tondosunda "XAPIC" baskısı yer almaktadır (fig. 21). Bu kâseler Augustus Dönemi'ne, MÖ 1. yüzyıl sonu-MS 1. yüzyılın ilk yarısına tarihlenmiştir (kat. no. 3-4, fig. 7-8).

DSA Grubu'na ait olduğu düşünülen 2 adet testi parçasından biri dudak (kat. no. 5, fig. 9), diğer ise boyun parçasıdır (kat. no. 6, fig. 10). Dudak parçası Hayes form 102'de değerlendirilmiştir (kat. no. 5, fig. 9). Testinin boyun parçası ise, herhangi bir forma dahil edilememiş olsa da belirgin deve tüyü rengi hamur ve astar renginden dolayı DSA Grubu'nda değerlendirilmiştir. Bu testi MS 1. yüzyıla tarihlenmiştir (kat. no. 6, fig. 10).

DSB Grubu'nun en çok rastlanan Hayes form 60 tipolojisine giren tabak formuna ait dudak ve kaide kısmı olmak üzere iki örnek ele geçmiştir (kat. no. 7-8, fig. 11-12). Dudak kısmı yüksek, dışa sarkık, düztabanlı bu tabak formundan Tralleis ve Ephesos'ta çok çeşitli, zengin form özelliklerine sahip tipleri ele geçmiştir. Ticaret ile birlikte diğer merkezlerde de en yaygın görülen DSB Grubu tabak formudur. Bu örnekler benzerlerine göre MS 2. yüzyıl-MS 2. yüzyılın ortasına tarihlenmişlerdir.

Kat. no. 9, fig. 13, DSB Grubu üretimlerinde en yoğun görülen, konik formlu dik dudaklı, gövdesinin ortasında dirsek profili bulunan kâse, Hayes form 70'te değerlendirilen bu örnekten, birçok merkezde ele geçmiştir. Benzer örneklerine göre MS 1. yüzyılın sonu, MS 2. yüzyılın başına tarihlenmektedir.

Letoon'dan ele geçen kat. no. 10, fig. 14 numaralı örnek kâse/khalice formu olup, *sigillata* örnekleri içerisinde, DSB Grubu form 38'de değerlendirilmiştir. Bu örneğin siyah astarı özenli uygulanmış ve gövde üzerindeki dağılımı homojendir. Bu yüzden pişme hatası olarak yorumlamak yerine, bilinçli olarak siyah üretildiği düşünülmektedir. Kâsenin hamur rengi ve siyah, kısmen parlak astarı Ephesos üretimi megara kâseleri ve kandilleriyle doku ve renk olarak birebir örtüşmektedir. Kazılardan oldukça az sayıda örnek ele geçmiştir. Doğu *Sigillata*ları'nda form özelliği olarak İtalya etkili üretimlerin ve Doğu *Sigillata*ları'nda siyah astarlı örneklerin varlığını göstermesi açısından önemlidir. Siyah astar uygulaması aynı zamanda Hellenistik Dönem geleneklerinin devam ettirildiği ve Batı Anadolu yerel atölyelerince uygulanan bir çeşitlemenin ürünüdür (fig. 22).

Kat. no. 11, fig. 15 numaralı örnek, DSC Grubu Pergamon *Sigillata*ları içerisinde değerlendirilen, Hellenistik Dönem geleneğinde üretilen, kantharos-skyphos kâselerinin formunu hatırlatan, keskin dikey dudak profilli, gövdesi yivli, basık, yarım küre formu bir kâsedir. Meyer-Schlichtmann N6-N8 formu kâselerle benzer özellikler gösterir. Bu örnek MÖ 1. yüzyılın ikinci yarısı-MS 1. yüzyıla tarihlenmektedir.

Kat. no. 12, fig. 16 numaralı örnek DSC Grubu Pergamon *Sigillata*ları içerisinde değerlendirilen dışa dönük dudaklı geniş kâse, Meyer-Schlichtmann N 15c formu örneklerle benzer olup, MS 1. yüzyılın son üçüncü çeyreğine tarihlenmektedir.

Katkılı hamur ve ince astar özelliklerine göre yerel üretim kırmızı astarlı seramiği olduğu düşünülen, kat. no. 13, fig. 17 numaralı kâse formunun *sigillata* tipolojisi içerisinde birebir benzerleri yoktur. Lykia Bölgesi'nden Patara'da kırmızı astarlı örnekleri ve günlük kullanım seramiklerinde astarsız örneklerinin üretildiği saptanmıştır. Benzerlerine göre MS 1. yüzyıl-MS 2. yüzyılın ilk yarısına tarihlenmektedir.

Kat. no. 14, fig. 18 numaralı örnek, gövdesinde kademeli keskin yivler bulunan geniş kâse formudur. *Terra sigillata* tipolojisinde birebir benzer formları bulunmaz. Katkılı hamur ve özensiz, ince uygulanan kırmızı astarı ile Lykia yerel üretimi olabileceği düşünülmektedir. Patara'da kademeli yivlerle oluşturulan tabak formları bulunmaktadır. MS 1. yüzyıla tarihlenmektedir.

Kat. no. 15, fig. 19 numaralı konik formu kâse, hamur ve astar özelliklerine göre yerel özellikler taşımakta olup, DSB Grubu'nda, Hayes Form 70'de görülen formun yerel üretimi olduğu düşünülmektedir. MS 1. yüzyılın sonu-MS 2. yüzyılın başına tarihlenmektedir.

Kat. no. 16, fig. 20 numaralı kaide formu yeterince korunmamış olup, konik formu kâsenin kaide kısmıdır. Doğu *Sigillata*ları'nda her grupta görülen bir kaide tipi olup, DSD Grubu kâselerinde görülen halka formu kaide tipi ile benzerlik kurulmuştur. Hamur ve astar özelliklerine göre yerel üretim olduğu düşünülmüş olup, MÖ 1. yüzyıl-MS 1. yüzyıla tarihlenmektedir.

Letoon teras duvarı kazılarında ele geçen, 100 adet incelenen seramikten, yaklaşık %36'sı Hellenistik Dönem'e, % 64'ü Roma Dönemi'ne aittir. Roma dönemi seramiklerinden yaklaşık % 16'sı Doğu *Sigillata*ları ve yerel kırmızı astarlı seramiklerden oluşmaktadır. Geriye kalan seramikler ise Roma Dönemi Günlük kullanım seramikleridir.

Bu çalışmada değerlendirilen 16 adet Roma Dönemi seramiğinden, 4 tanesi yerel üretim, 4 tanesi DSB Grubu, 6 tanesi DSA Grubu ve 2 tanesinin DSC Grubu üretimi olduğu düşünülmektedir.

Letoon teras duvarı kazılarında ele geçen Hellenistik Dönem seramiklerinin incelenmesi sonucunda²⁵⁵, özellikle MÖ 2. yüzyıldan itibaren bölgede Kıta Yunanistan ve Adalardan yapılan seramik ithalatının yerini, Batı Anadolu Bölgesi üretimine bıraktığı görülmüştür. Aynı sonuçlar; araştırmaların yapıldığı Andriake²⁵⁶, Patara²⁵⁷, Limyra²⁵⁸ kentleri için de benzerdir. Bu değerlere göre, Roma Dönemi'nde Hellenistik Dönem'e nazaran bölgede, Patara, Ksanthos, Letoon, Tlos, Rhodiapolis, Myra, Andriake kentlerinde ithal örneklerin yanı sıra *terra sigillata*larda²⁵⁹, ince cidarlı seramiklerde, günlük kullanım

²⁵⁵ Özdilek "Letoon Teras Duvarı Kazılarında Ele Geçen Hellenistik Dönem Seramikleri" (yayına hazırlık aşamasında).

²⁵⁶ Özdilek 2015, 89-117.

²⁵⁷ Dündar 2016, 514.

²⁵⁸ Marksteiner *et al.* 2007, 247 vd.

²⁵⁹ Uygun 2011, 129 vd.; Işın *et al.* 2015, 162.

seramiklerinde²⁶⁰, kırmızı astarlı seramiklerde²⁶¹ yerel üretimlerin artmış olduğu gözlemlenmiştir.

Roma Dönemi'nde özellikle Lykia Bölgesi'ndeki diğer merkezlerde (Andriake²⁶² ve Patara²⁶³) en yoğun ithalin yapıldığı *sigillata*lar (DSA) Doğu Akdeniz'dendir. Letoon'dan ele geçen sayılara göre Doğu Akdeniz'den ithalin en yüksek oranda olduğu, ardından DSB Grubu'nun onu takip ettiği anlaşılmıştır. Bu dönemlerde bölgedeki yerel seramik üretiminin de başladığı görülmektedir.

Lykia kentlerinden farklı olarak Roma Dönemi seramikleri içerisinde masa kapları olarak kullanılan *terra sigillata*ların Letoon'da oldukça az sayıda ele geçmiş olmasının sebebi belki de Letoon'un kutsal alan olması ve halkın yaşadığı, iskân ettiği bir yerleşim yeri olmamasıdır. Letoon'da sınırlı sayıda ele geçen Doğu *Sigillata* ve kırmızı astarlı seramikler kutsal alanda görevli kişilerin konutlarında ve kültürel seremonilerde kullanılmış olabileceklerini düşündürmektedir. Seramik grupları içerisinde tabakların az sayıda olduğu, özellikle kâselerin yoğunluğu bize kutsal alandaki festivallerde kullanılan kapların daha çok içkiye yönelik olduğunu da gösterebilir.

Doğu Akdeniz'den ithal edilen DSA ve Batı Anadolu Bölgesi'nden ithal edilen DSB ve DSC Grubu bu malzemelerin Letoon'a geliş yollarından ilki; Kutsal Alan'a en yakın yerleşimlerden biri olan, Lykia Bölgesi'nin de önemli bir limanı olan Patara olabilir. Patara, çağlar boyunca uluslararası bir ticaret merkezi olup, aynı zamanda Lykia Bölgesi'ne gelen ithal malzemelerin, iç pazara dağıtımının yapıldığı bir merkezdir.

Letoon'u denizden gelen saldırılara karşı koruyan diğer bir yerleşim ise, Pydnaî'dir. Pydnaî; Letoon'un yaklaşık 7 km batısında, Patara'dan başlayan, kuş uçuşu 12 km uzunluğundaki kumsalın bugünkü yerleşim yeri olan Karadere kısmındadır. Denizin kayalık bir burunla haliç yaptığı bölümün kuzeyinde, bugünkü ismi ile Özlen Çayı'nın kenarında bulunan tepe üzerinde kurulmuş askeri bir garnizon yerleşimidir. Yapılan jeolojik araştırmalar sonucunda, Pydnaî'in üzerine kurulduğu Akgedik sırtı eteklerine kadar denizin sokulduğu ortaya çıkarılmıştır. Günümüzde Akgedik sırtının kuzeyinden Özlen Çayı akmaktadır ve bu kesimde bataklık bulunmaktadır. Antik dönemde ise; Pydnaî'in önünde, eskiden mevcut olan bir koyun, liman olarak kullanılmış olduğu anlaşılmaktadır²⁶⁴. Bu sebeple Letoon'a gelen ithal malzemelerin geliş yollarından biri olarak da Pydnaî askeri limanı göz önünde tutulabilir.

Ayrıca Patara'da son dönemlerde yapılan kazılar sonucunda, yerel üretim seramiklerinin de var olduğu saptanmıştır²⁶⁵. Patara'da yerel üretimlerin yapıldığı seramik grupları arkeometrik olarak incelenmiştir²⁶⁶. Bu sonuçlara göre; yerel üretimlerde farklı hamur renkleri saptanmış olup, Patara'daki üretimlerin hepsinin aynı kaynaktan kullanılmadığı görülmüştür. Patara yerel üretim seramiklerinin yeniden üretilme (ayağa kaldırma) denemesinde, Lykia Bölgesi'ndeki kil yataklarında araştırmalar ve analizler yapılmıştır. Antik formların yeniden üretilme denemesinde, Patara kanal boyu kili, Eşen Vadisi kili ve Karadere, Eşen Vadisi kilinin karıştırılarak üretilen formların başarılı olduğu gözlemlenmiştir²⁶⁷. Patara'da ortaya çıkarılan fırınlarda en erken MS 3. yüzyıl ile MS 6.

²⁶⁰ Pellegrino 2004, 123-143; Akın 2012, 58; Özdilek 2012, lev. 57, fig. 96; Lemaitre *et al.* 2013, 189-212; Rocheron - Blanco 2014, 685-692; Işın *et al.* 2015, 162.

²⁶¹ Kaya 2007, 313-315; Akın 2012, 58.

²⁶² Özdilek 2017a, 356.

²⁶³ Uygun 2011, 166, grafik 1.

²⁶⁴ Öner 1997, 203 vdd.

²⁶⁵ Dünder 2016, 515 vdd.

²⁶⁶ Ünlütürk 2011.

²⁶⁷ Ünlütürk 2011, 85.

yüzyılda üretimlerin yapıldığı görülmüştür²⁶⁸. Kentte bu tarihlerden önce başta MS 1. yüzyıl-MS 2. yüzyıla tarihlenen kırmızı astarlı seramikler olmak üzere, Hellenistik dönem seramikleri ve *terracotta* figürinlerin de üretildiği saptanmıştır²⁶⁹. Hellenistik ve Roma Dönemi'nde üretim yapan fırınlar ve işliklerin yeri bulunamamıştır²⁷⁰. Olasılıklardan biri erken dönem üretimlerinin şehirde yapılabileceği gibi²⁷¹ üretim, şehir dışında, Eşen Vadisi'nde bulunan atölyelerde de yapılmış olabilir.

Letoon yerleşiminin idari bağlantısının yanı sıra, topoğrafik konumu dolayısıyla da (yaklaşık 4 km kuzey doğusunda bulunan) yakın komşusu Ksanthos kenti ile çağlar boyunca yoğun ilişkisinin olduğu bilinmektedir. Bu durum göz önünde tutulduğunda, Letoon ve Ksanthos kentlerinin yerel seramik ihtiyacını karşılayan, bölgedeki diğer kentlerin de ihtiyaçlarını karşılayan, bugün Eşen Çayı'nın aktığı vadinin kil yatakları olduğu düşünülmektedir. Bu bölgede bulunan kentlerde ele geçen yerel üretim kap formlarının ve Eşen Vadisi hamurunun incelenmesi sonucunda, bu bölgede var olan kil ile seramik üretimi yapıldığı anlaşılmıştır. Ayrıca Ksanthos'ta Roma Dönemi'nde kullanılan pişirme kapları üretiminin olduğu da bilinmektedir²⁷².

Letoon kazılarından elde edilen bilgiler, henüz kentte endüstriyel ölçekte ve hatta iç kullanıma dönük bir seramik üretiminin varlığını doğrulayamamaktadır. Zira Letoon, kent kimliğini oluşturan bir nüfus yoğunluğuna, dolayısıyla da buna hizmet edecek fiziksel yapılarla planlanmış bir yerleşim dokusuna sahip değildir. Bu bağlamda, kutsal bir alan niteliği taşıyan Letoon'da bulunan yerel özellikteki seramikler, Batı Lykia'da Ksanthos, Letoon, Patara gibi kentlere hizmet verdiği düşünülen Eşen Vadisi atölyelerinde üretilmiş olmalıdır.

---

²⁶⁸ Uygun 2011, 129 vd.

²⁶⁹ Işın 2008; Işın 2011; Uygun 2011; Dündar 2016.

²⁷⁰ Uygun 2011, 130.

²⁷¹ Uygun 2011, 130.

²⁷² Pellegrino 2004, 123-143; Rocheron – Blanco 2014, 685-692.

Bibliyografya

- Adak 1997 I. Adak, *Zeugma Sigillatları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara, 1997.
- Anderson-Stojanović 1992 V. R. Anderson-Stojanović, *Stobi: The Hellenistic and Roman Pottery*, Princeton, 1992.
- Akın 2012 F. Akın, *Rhodiapolis Seramikleri Roma Dönemi Tabakları, Çanakları ve Kaseleri 2006-2011 Buluntuları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Antalya, 2012.
- Atik 1995 N. Atik, *Die Keramik aus den Südthermen von Perge, IsttMit-BH 33*, Tübingen, 1995.
- Atik-Korkmaz 2013 S. Atik-Korkmaz, "Letoon", Eds. G. Çulcuoğlu et al. *Unesco World Heritage in Turkey*, Ankara, 2013, 201-217.
- Atik-Korkmaz 2016 S. Atik-Korkmaz, "Ana Tanrıçanın Kutsal Alanı: Letoon", Eds. H. İşkan- E. DüNDAR. *Lukka'dan Likya'ya Sarpedon ve Aziz Nikolaos'un Ülkesi*, İstanbul, 2016, 186-205.
- Beyll et al 1993 D. Beyll - U. Outschar - F. Soykal, *Terra Sigillata aus der Marienkirche in Ephesos: Erste Zwischenbilanz*, Österreichisches Archäologisches Institut Berichte und Materialien 5, Wien, 1993.
- Berndt 2003 V. M. Berndt, *Funde aus dem Survey auf der Halbinsel von Milet (1992-1999): Kaiserzeitliche und frühbyzantinische Keramik*, Leidorf, 2003.
- Bounegru 2003 O. Bounegru, "La production des ateliers de céramique de Pergame (vallée de Kestel): un aperçu général", Eds. C. Abadie-Reynal. *Les Ceramiques en Anatolie aux Epoques Hellenistique et Romaine. Actes de la Table Ronde d'Istanbul, 22-24 mai 1996. Varia Anatolica XV (2003)*, 137-140.
- Bounegru - Erdemgil 1998 O. Bounegru - S. Erdemgil, "Terra-Sigillata-Produktion in den Werkstätten von Pergamon-Kestiosal-Vorläufiger Bericht", *IstMitt 48 (1998)*, 263-277.
- Bourgarel et al. 1992 A. Bourgarel - H. Metzger - G. Siebert, "La Région Nord du Létoon", *Fouilles de Xanthos IX (1992)*, 61-64.
- Civelek 2010 A. Civelek, "Red Slip Ware from Tralles Excavations", *Colloquium Anatolicum IX (2010)*, 169-191.
- Conze 1903 A. Conze, *Kleinfunde aus Pergamon*, Berlin, 1903.
- Crowfoot 1957 G. M. Crowfoot, "Terra Sigillata General List", Eds. J. W. Crowfoot - G. M. Crowfoot - K. M. Kenyon. *The Objects from Samaria. Samaria-Sebaste, Reports of the Work III (1957)*, 306-357.
- des Courtils 2003 J. des Courtils, *Guide de Xanthos et du Letoon*, İstanbul, 2003.
- DüNDAR 2016 E. DüNDAR, "Likya'da Seramik: Üretim ve Ticarete Genel Bir Bakış", Eds. H. İşkan- E. DüNDAR. *Lukka'dan Likya'ya Sarpedon ve Aziz Nikolaos'un Ülkesi*, İstanbul, 2016, 493-504.
- Eisenmenger - Mader U. Eisenmenger - I. Mader, "Bericht über die Arbeiten an der

- 1995 Keramik", İçinde: J. Borchhardt, "Bericht der Grabungskampagne in Limyra 1993", 16. KST-II, 1995, 239-240.
- Erol 2004 D. Erol, *Tralleis Kenti Kazılarında Ele Geçen Baskılı Terra Sigillata*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın, 2004.
- Fırat 1999 N. Fırat, *Perge Konut Alanı Keramiği*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 1999.
- Gassner 1997 V. Gassner, *Das Südtor der Tetragonos-Agora. Keramik und Kleinfunde*, Ephesos XIII/1, Wien, 1997.
- Gunneweg et al. 1983 J. Gunneweg - I. Perlman - J. Yellin, *The Provenience, Typology and Chronology of Eastern Terra Sigillata*, Qedem 17, Jerusalem, 1983.
- Güngör 2005 E. Güngör, *Metropolis Kenti Ada 7 İçerisindeki Konut Seramiği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, 2005.
- Hayes 1972 J. Hayes, *Late Roman Pottery*, London, 1972.
- Hayes 1973 J. Hayes, "Roman Pottery from the South Stoa and Corinth" *Hesperia* 42 (1973), 416-470.
- Hayes 1983 J. Hayes, "The Villa Dionysos Excavations, Knossos: The Pottery", *BSA* 78 (1983), 97-169.
- Hayes 1985 J. Hayes, *Enciclopedia Dell'Arte Antica, Classica E Orientale: Atlante delle forme Ceramiche II. Ceramica fine romana nel bacino mediterraneo (Tardo ellenismo e primo impero)*, Ed. G. P. Carratelli. Istituto Della Enciclopedia Italiana, Roma, 1985.
- Hayes 1991 J. Hayes, *Paphos. The Hellenistic and Roman Pottery*, Nicosia, 1991.
- Hayes 1997 J. Hayes, *Handbook of Mediterranean Roman Pottery*, London, 1997.
- Hayes 2008 J. Hayes, *Roman Pottery: Fine-Ware Imports*, Agora XXXII, Princeton, 2008.
- Hellström 1965 P. Hellström, *Pottery of Classical and later date, terracotta lamps and glass. Labraunda. Swedish Excavations and Researches. Vol II. Part 1. Finds*, Lund, 1965.
- Işın 2008 G. Işın, "The Preliminary Report on the Hellenistic Pottery of Patara from the Tepecik Hill Excavations", *Asia Minor Studien* 55 (2008), 157-171.
- Işın 2011 G. Işın, "Antik Çağda Lykia Bölgesi Seramikleri Ticaret ve Üretim Sorunları Üzerine Düşünceler (M.Ö. 8. yüzyıl - M.S. 2. yüzyıl)", *Mediterra* 2011, Uluslararası Katılımlı Akdeniz'de Seramik Kültürü Sempozyumu (14-16 Kasım 2011, Adrasan), Antalya, 2011.
- Işın et al. 2015 G. Işın - T. Takaoglu - K. Sezgin - T. Yücel, "Tlos Seramikleri", Ed. T. Korkut. *Arkeoloji, Epigrafi, Jeoloji, Doğal ve Kültürel Peyzaj*

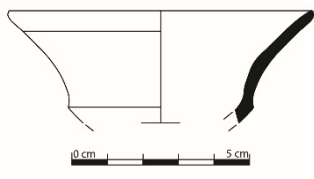
- Yapısıyla Tlos Antik Kenti ve Teritoryumu*, Ankara, 2015, 148-212.
- Johansen 1971 C. F. Johansen, "Les terres sigilées orientales", Eds. A. P. Christensen - C. F. Johansen. *Les Poteries Hellénistiques et les Terres Sigilées Orientales*, Hama III/2 (1971), 55-204.
- Jones 1950 F. F. Jones, "The Pottery", Ed. H. Goldman. *Excavations at Gözlükule, The Hellenistic and Roman Periods, Tarsus, Vol. 1*, New Jersey, 1950, 149-296.
- Kaya 2007 İ. Kaya, *Demre Aziz Nikolaos Kilisesi Kazılarında Ele Geçen Sigillata ve Red Slip (Kırmızı Astarlı) Seramikler (1998-2004)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 2007.
- Kenrick 1985 P. M. Kenrick, *The Fine Pottery, Excavations at Sidi Khrebish Benghazi (Berenice) Bd. III 1*, London, 1985.
- Kenyon 1957 K. M. Kenyon, "Roman and Later Wares, Terra Sigillata", Eds. K. M. Kenyon - G. M. Crowfoot - J. W. Crowfoot. *The Objects from Samaria. Samaria - Sebaste: Reports of the Work of the Joint Expedition in 1931 - 1933 and of the British Expedition in 1935 Bd. 3*, London, 1957, 281-306.
- Knipowitsch 1929 T. Knipowitsch, *Untersuchungen zur Keramik römischer Zeit aus den Griechenstädten an der Nordküste des Schwarzen Meeres, Vol. I. Die Keramik römischer Zeit aus Olbia in der Sammlung der Eremitage*, Frankfurt, 1929.
- Korkut - Grosche 2007 T. Korkut - G. Grosche, *Das Bouleuterion von Patara. Versammlungsgebäude des lykischen Bundes*, Patara 2/1, İstanbul, 2007.
- Korkut - Işın 2015 T. Korkut - G. Işın " Fethiye Müzesi'nden Bir Grup Tlos Seramiği", Ed. T. Korkut. *Arkeoloji, Epigrafi, Jeoloji, Doğa ve Kültürel Peyzaj Yapısıyla Tlos Antik Kenti ve Teritoryumu*, Ankara, 2015, 213-227.
- Ladstätter 2000 S. Ladstätter, "Ein flavischer Fundkomplex aus dem Hanghaus 2 von Ephesos", *Acta RCRF* 36 (2000), 97-104.
- Ladstätter 2003 S. Ladstätter, "Keramik", Ed. H. Tür. *Hanghaus 1 in Ephesos*, Ephesos VIII/4, 2003, 22-85.
- Ladstätter 2005 S. Ladstätter, "Keramik", Ed. H. Tür. *Hanghaus 2 in Ephesos*, Ephesos VIII/6, 2005, 230-358.
- Ladstätter 2008 S. Ladstätter, "Funde", Eds. M. Steskal - M. La Torre. *Das Vadiusgymnasium in Ephesos. Archäologie und Baubefund*. Ephesos XIV/1, Wien, 2008, 97-189.
- Lemaitre et al. 2013 S. Lemaitre - S. Y. Waksman,- M. C. Arqué - E. Pellegrino - C. Rocheron - B. Yener-Marksteiner, "Identités régionales et spécificités locales en Lycie antique: l'apport des céramiques culinaire", Eds. P. Brun - L. Cavalier - K. Konuk - F. Prost. *Eupolia. La Lycie et la carie antiques. Dynamiques des territoires, échanges et identités. Actes du colloque de (Bordeaux 5-7 November 2009)*, Bordeaux, 2013, 189-212.

- Le Roy 1990a C. Le Roy, "Létoon", *Anatolie Antique. Fouilles françaises en Turquie. Catalogue de l'exposition*, Paris, 1990, 28-30.
- Le Roy 1990b C. Le Roy, "La source sacrée du Létoon de Xanthos et son dépôt votif", *Bulletin de la Société nationale des Antiquaires de France* 1988, 1990, 125-131.
- Loeschke 1912 S. Loeschke, "Sigillata Töpfereien in Çandarlı", *AM* 37 (1912), 344-407.
- Lund 2003 J. Lund, "Eastern Sigillata B: A Ceramic Fine Ware Industry in the Political and Commercial Landscape of the Eastern Mediterranean", Ed. C. Abadie-Reynal. *Les Ceramiques en Anatolie aux Epeques Hellenistique et Roamine. Actes de la Table Ronde d' (22-24 Mai 1996)*, Publications de l'Institut Français d'Études Anatoliennes, İstanbul, 2003, 125-136.
- Mader 1996 I. Mader, "Keramik der Feldforschungen im Gebiet von Kyaneai aus den Jahren 1989-1992", Ed. F. Kolb. *Lykische Studien 3, Die Siedlungskammer von Kyaneai in Lykien Bericht über Feldforschungen im Yavu-Bergland im Sommer 1992*, Bonn, 1996, 87-127.
- Mader 1998 I. Mader, "Keramik der Feldforschungen auf dem Gebiet von Kyaneai. Teil II: Die Funde aus den Jahren 1993/94", Ed. F. Kolb. *Lykische Studien 4. Feldforschungen auf dem Gebiet von Kyaneia (Yavu-Bergland). Ergebnisse der Kampagnen 1993/94, Asia Minor Studien 29* (1998), 91-123.
- Marksteiner et al. 2007 T. Marksteiner - S. Lemaitre - B. Yener-Marksteiner, "Keramik aus der Sondage 5 in der Weststadt von Limyra" *ÖJA* 76 (2007), 236-276.
- Meriç 2002 R. Meriç, *Späthellenistisch-römische Keramik und Kleinfunde aus einem Schachtbrunnen am Staatsmarkt in Ephesos*, Ephesos IX/3, Wien, 2002.
- Meyer-Schlichtmann 1988 C. Meyer-Schlichtmann, *Die pergamenische Sigillata aus der Stadtgrabung von Pergamon. Mitte 2. Jh. V. Chr.-Mitte 2. Jh. n. Chr., Pergamenische Forschungen 6*, Berlin, 1988.
- Mitsopoulos-Leon 1991 V. Mitsopoulos-Leon, *Die Basilika am Staatsmarkt in Ephesos. Kleinfunde. 1. Teil: Keramik hellenistischer und römischer Zeit*, Ephesos IX/2.2, Wien, 1991.
- Oswald - Pryce 1966 F. Oswald - T. D. Pryce, *An Introduction to the Study of Terra-Sigillata*, London, 1966.
- Öner 1997 E. Öner, "Eşen Ovasının Alüvyal Jeomorfolojisi ve Likya Antik Kentleri", *A. Ü. Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi* 6 (1997), 203-242.
- Özdemir 2009 B. Özdemir, *Patara Roma Dönemi Günlük Kullanım Seramikleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Antalya, 2009.
- Özdilek 2012 B. Özdilek, *Lykia'da Gün Yüzüne Yeni Çıkartılan Rhodiapolis Tiyatrosu*, Fethiye, 2012.

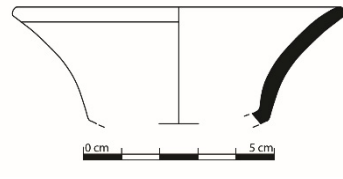
- Özdilek 2015 B. Özdilek, "Andriake Sinagogu'ndan Seçilmiş Örneklerle Hellenistik ve Roma Dönemi Seramiklerine Genel Bir Bakış", *Cedrus III* (2015), 89-117.
- Özdilek 2017a B. Özdilek, "Andriake Sinagogun'dan Ele Geçen DSA Grubu Seramikleri", *Cedrus V* (2017), 337-395.
- Özdilek 2017b B. Özdilek, "Andriake Limanından Ele Geçen Doğu Sigillata C Grubu Pergamon-Çandarlı Sigillataları" *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 14, Sayı 40 (2017), 260-276.
- Özdilek 2018 B. Özdilek, "Andriake Limanı'ndan Tralleis Üretimi Doğu Sigillata B Grubu Seramikleri", Eds. M. Arslan - F. Baz. *Arkeoloji, Tarih ve Epigrafi'nin Arasında Prof. Dr. Vedat Çelgin'in 68. Doğum Günü Onuruna Makaleler*, İstanbul, 2018, 635-658.
- Özdilek - Atik-Korkmaz 2018 B. Özdilek - S. Atik-Korkmaz, "Letoon Teras Duvarları ve Geç Antik Dönem Mekânları 2015-2017 Yılları Kazı Buluntuları", *Cedrus VI* (2018), 395-433.
- Özdilek et al. 2018 B. Özdilek - B. Demirtaş - M. Daşdemir, "Tümtüm Tepe Ana Kaya Alanı ve Teras Duvarı Kazıları", İçinde: S. Atik-Korkmaz, "Letoon 2016", 39. *KST-III*, 2018, 405-420.
- Poblome 1999 J. Poblome, *Sagalassos Red Slip Ware: Typology and Chronology*, Ed. M. Waelkens. *Studies in Eastern Mediterranean Archaeology II*, Turnhout, 1999.
- Pellegrino 2002 E. Pellegrino, "Le matériel céramique issu des fouilles menées en 1995 et 2000 sur l'acropole lycienne de Xanthos", *Anatolia Antiqua X* (2002), 245-260.
- Pellegrino 2004 E. Pellegrino, "Note sur un dépotoir de céramique du IIIe ap. J.C. et la datation de la résidence du Nord-Est de l'acropole lycienne de Xanthos", *Anatolia Antiqua XII* (2004), 123-143.
- Robinson 1959 H. S. Robinson, *Pottery of the Roman Period: The Athenian Chronology*, Agora V, Princeton, 1959.
- Rocheron - Blanco 2014 C. Rocheron - T. Blanco, "Les céramiques communes de la fin de l'Antiquité a Xanthos: Continuité ou Innovation?", Eds. N. Poulou-Papadimitriou - E. Nodarou - V. Kilikoglou. *The Mediterranean: A Market Without Frontiers*, BAR. LCRW 4 IntSer 26/16 (2014), 685-692.
- Rückert 2003 B. Rückert, "Zur Keramik aus den Weststandtgrabungen", İçinde: T. Marksteiner, "Bericht der Grabungskampagne in Limyra 2002", 25. *KST-I*, (2003), 60-61.
- Rückert 2007 B. Rückert, "Keramik aus den Sondagen 9, 30 und 31 in Limyra", Ed. S. Lemaitre. *Céramiques Antiques en Lycie (VIIe S.a.C. - VIIIe S.p.C). Les Produits et les Marches. Actes de la Table-Ronde de Poitiers (21-22 Mars 2003)*, *Études 16*, 2007, 24-76.
- Sackett 1992 L. H. Sackett, "Roman Pottery. Knossos from Greek City to Roman Colony", *Excavations at the Unexplored Mansion II. BSA. Suppl. 21* (1992), 147-256.

- Schäfer 1962 J. Schäfer, "Terra Sigillata aus Pergamon", *AA* (1962), 777-802.
- Slane 1990 K. W. Slane, *The Sanctuary of Demeter and Kore: The Roman Pottery and Lamps*, Corinth XVIII/II, Princeton, 1990.
- Slane 1997 K. W. Slane, *The Hellenistic and Roman Pottery: The Fine Wares*, Tell Anafa II, 1997.
- Sezgin 2017 K. Sezgin, *Tlos Antik Kenti Stadyum Alanı Seramikleri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Antalya, 2017.
- Şahin - Özbey 2017 M. Şahin - A. S. Özbey, *Apollonia a. R. Araştırmaları I: Nekropol Kazıları*, Bursa, 2017.
- Technau 1929 W. Technau, "Griechische Keramik im Samischen Heraion", *AM* 54 (1929), 49-50.
- Tekkök-Biçken 1996 B. Tekkök-Biçken, *The Hellenistic and Roman Pottery from Troia: Second Century B.C. to Sixth Century A.D.*, Ann Arbor, 1996.
- Uygun 2011 Ç. Uygun, *Tepecik Kırmızı Astarlı Seramikleri (İ.Ö. 2. YY-İ.S. 4. YY)*, Patara IV/2, İstanbul, 2011.
- Ünlütürk 2011 B. Ünlütürk, *Patara Yerel Üretim Seramiklerin Analiz ve Ayağa Kaldırma Çalışması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Antalya, 2011.
- Vanderhoeven 1989 M. Vanderhoeven, *Les Terres Sigillées (1966-1972) Fouilles d'Apamée de Syrie IX.1*, Bruxelles, 1989.
- Vapur 2011 Ö. Vapur, "Menderes Magnesiası Theatron Kazısı Seramik Buluntuları", *Anadolu/Anatolia* 37 (2011), 143-193.
- Waagé 1948 F. O. Waagé, "The Pottery", Ed. G. W. Elderkin. *Antioch on the Orontes I: The Excavations of 1932 -1934*, Princeton, 1948.
- Williams 1989 C. Williams, *Anemurium. The Roman and Early Byzantine Pottery*, PIMS Vol 16, 1989.
- Wintermeyer 2004 U. Wintermeyer, *Didyma. Die hellenistische und frühkaiserzeitliche Gebrauchskeramik auf Grundlage der Stratifizierten Fundkeramik aus dem Bereich der Heiligen Strasse*, Mainz am Rhein, 2004.
- Yener-Marksteiner 2009 B. Yener-Marksteiner, "Surveys in Andriake in 2008", *Anmed* 7 (2009), 105-107.
- Yener-Marksteiner 2012 B. Yener-Marksteiner, "Frühkaiserzeitliche Sigillata der Weststadt grabung in Limyra 2002-2003", Ed. M. Seyer. *40 Jahre Grabung Limyra Akten des internationalen Symposions Wien*, Wien, 2012, 371-386.
- Yener-Marksteiner 2013 B. Yener-Marksteiner, "Vorläufige Ergebnisse der Untersuchungen der Keramik funde des Andriake Surveys". Ed. O. Henry. *Carian Identity and Carian Language*. Bordeaux, 2013, 13-20.
- Yıldız 2012 V. Yıldız, "Tarsus Cumhuriyet Alanı Kazılarında Bulunan Doğu Sigillatları A Grubu Seramikleri", *Uluslararası Genç Bilimciler Buluşması I: Anadolu Akdenizi Sempozyumu (04-07*

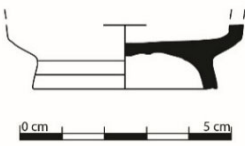
- Kasım 2009), *Akmed*, 2012, 521-539.
- Yıldız 2016 V. Yıldız, "Akhisar Arkeoloji Müzesi'nde Bulunan Bir Grup Roma Seramiği", *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 14/2 (2016), 252-273.
- Yılmaz 2008 Z. Yılmaz, "Die Keramik der späthellenistischen, kaiserzeitlichen, spätantiken und frühbyzantinischen Epoche (Ende 2.Jh. v. Chr.-7.Jh. n. Chr.)", *Lykische Studien* 8 (2008), 105-172.
- Zabehlicky-Schefenegger 2003 S. Zabehlicky-Schefenegger, "C. Sentius and his Commercial Connections", Ed. C. Abadie-Reynal. *Les Ceramiques en Anatolie aux Epoques Hellenistique et Romaine: Actes de la Table Ronde d'Istanbul 23-24 mai 1996*, *Varia Anatolica* XV (2003), 117-119.
- Zahn 1904 R. Zahn, "Thongeschirr", Eds. T. Wiegand - H. Schrader. *Priene. Ergebnisse der Ausgrabungen und Untersuchungen in den Jahren (1895-1898)*, Berlin, 1904, 394-468.
- Zelle 1997 M. Zelle, *Die Terra Sigillata aus der Westtor-Nekropole in Assos, Asia Minor Studien* 27, Bonn, 1997.
- Zoroğlu 1986 L. Zoroğlu, "Samsat'da Bulunan Doğu Sigillataları ilk Rapor", *Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Dergisi* 3 (1986), 61-100.
- Zoroğlu 2000 L. Zoroğlu, "Problems on the Tarsian Hellenistic and Early Roman Pottery I: Red Glazed Pottery", *E ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΗ ΚΕΡΑΜΙΚΗ Π ΠΑΚΤΙΚΑ*, 2000, 199-203.
- Zoroğlu 2003 L. Zoroğlu, "Doğu Sigillataların İmalat Yerleri ve Dağılım Sorunu", Ed. C. Abadie-Reynal. *Les Ceramiques en Anatolie aux Epoques Hellenistique et Romaine: Actes de la Table Ronde d'Istanbul 23-24 mai 1996*, *Varia Anatolica* XV, Paris, 2003, 121-123.

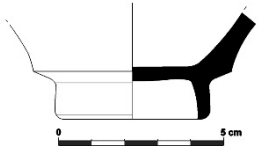
Figür 5

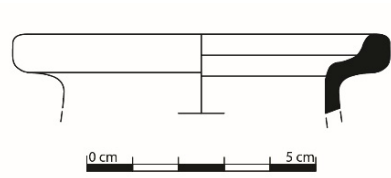
Figür 6

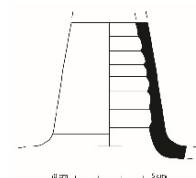
Figür 7

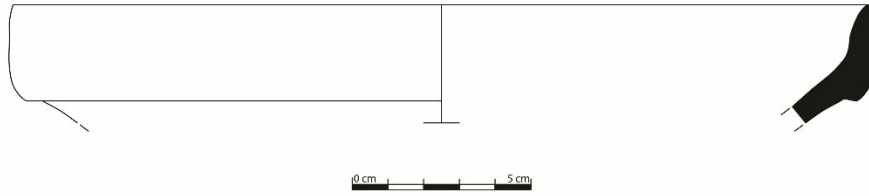
Figür 8

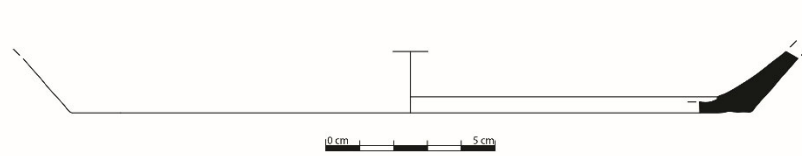
Figür 9

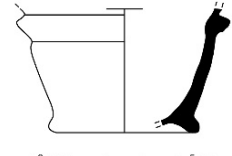
Figür 10

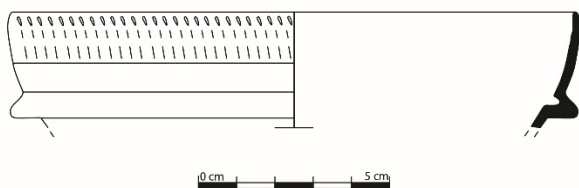
Figür 11

Figür 12

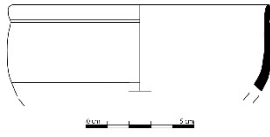
Figür 13

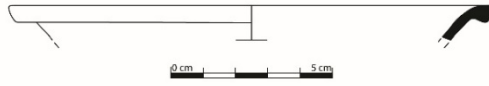
Figür 14

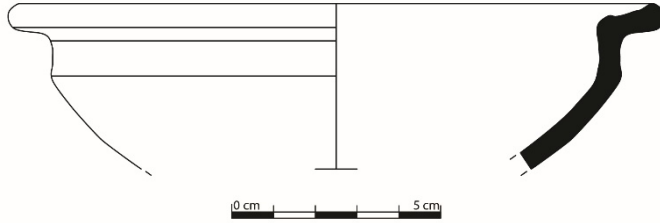
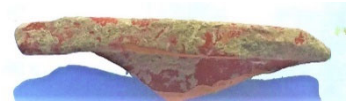

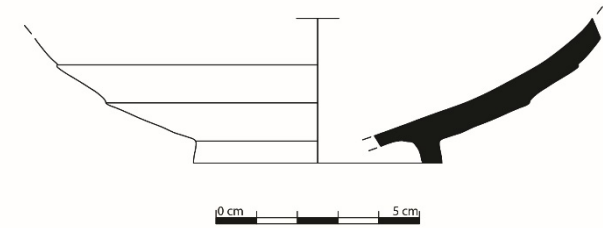
Figür 15

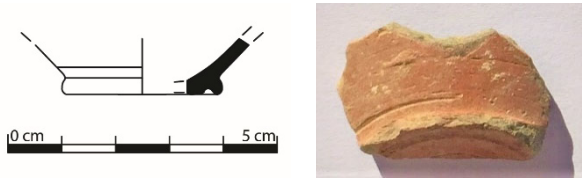
Figür 16

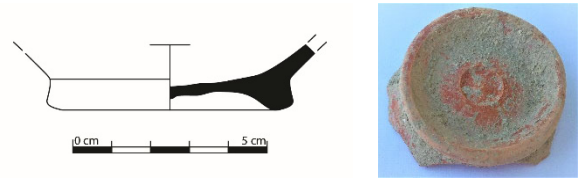
Figür 17

Figür 18

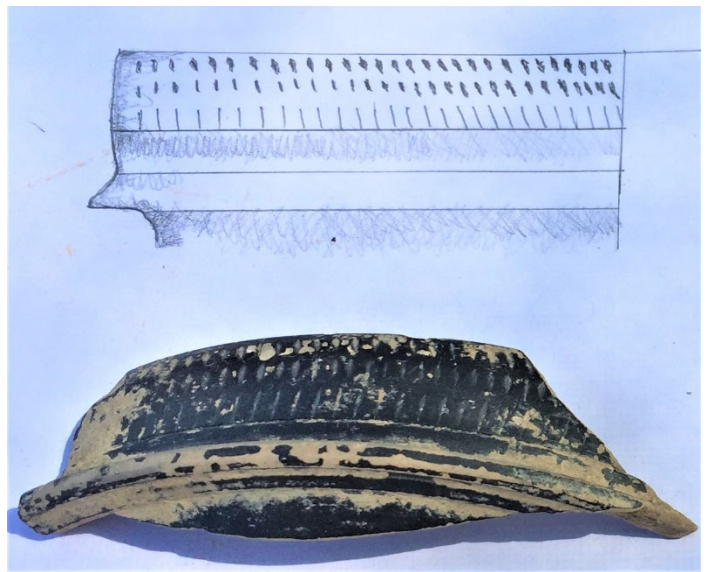
Figür 19

Figür 20

Figür 21

Figür 22